

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

Citizens' Political Participation through Social Media in Bang Phli District, Samut Prakan Province

นายมนัสชนะพล คงน้ำจืด

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการปกครอง
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสยาม
พุทธศักราช 2569
(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสยาม)

ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

(ภาษาอังกฤษ) Citizens' Political Participation through Social Media in Bang Phli District, Samut Prakan Province

ชื่อนักศึกษา (ภาษาไทย) นายมนัสชนะพล คงน้ำจืด

(ภาษาอังกฤษ)

รหัสประจำตัวนักศึกษา 6717903008

สาขา การปกครอง

คณะ บัณฑิตวิทยาลัยสาขารัฐศาสตร์

ปีการศึกษา 2569

สารนิพนธ์ฉบับนี้ได้รับความเห็นชอบจากบัณฑิตวิทยาลัยสาขารัฐศาสตร์แล้ว

อาจารย์ที่ปรึกษา

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร)

เมื่อวันที่ 4 / 06 / 2569

.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย สาขารัฐศาสตร์

เมื่อวันที่ 4 / 06 / 2566

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

โดย : มนัสชนะพล คงน้ำจืด

ชื่อปริญญา : รัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาเอก : การปกครอง

อาจารย์ที่ปรึกษา : ....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร)

การวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียของนักการเมืองในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และ 2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย นักการเมืองท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 5 คน และประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลีที่มีประสบการณ์ใช้โซเชียลมีเดียในการติดตาม แสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วมทางการเมือง จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงและแบบสโนว์บอล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงตีความ

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการใช้โซเชียลมีเดียของพรรคการเมืองและนักการเมืองในพื้นที่อำเภอบางพลีมีลักษณะเป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ทางการเมือง โดยใช้เป็นช่องทางในการนำเสนอนโยบาย สื่อสารภาพลักษณ์ รับฟังปัญหาและข้อร้องเรียนของประชาชน ตลอดจนสร้างความใกล้ชิดระหว่างนักการเมืองกับประชาชนในพื้นที่ โซเชียลมีเดียจึงไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือประชาสัมพันธ์ แต่เป็นพื้นที่สื่อสารสองทางที่ช่วยขยายการรับรู้ทางการเมืองและเชื่อมโยงการทำงานภาคสนามกับพื้นที่ออนไลน์

ส่วนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย พบว่ามีลักษณะหลากหลาย ตั้งแต่การรับรู้และติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การกดแสดงความรู้สึก การแชร์

ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มออนไลน์ ตลอดจนการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของพรรคการเมืองและนักการเมือง อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับการรับรู้ข่าวสารและการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับการกำหนดนโยบายหรือการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างโดยตรง ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ความตระหนักต่อปัญหาสาธารณะ ทักษะดิจิทัล ช่วงวัย ความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น บรรยากาศการสื่อสารในพื้นที่ออนไลน์ และความกังวลต่อความขัดแย้งหรือการถูกวิพากษ์วิจารณ์

โดยสรุป โซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญในการขยายพื้นที่การสื่อสารทางการเมืองและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังมีข้อจำกัดในด้านความลึกซึ้ง ความต่อเนื่อง และอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองเชิงโครงสร้าง ดังนั้น ภาครัฐ พรรคการเมือง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ พัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และสร้างพื้นที่ออนไลน์ที่ปลอดภัย เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วมทางการเมือง, โซเชียลมีเดีย, พรรคการเมือง, พลเมืองดิจิทัล

ABSTRACT

Title : Citizens' Political Participation through Social Media in Bang Phli District, Samut Prakan Province

By :

Degree : Master's of Political Science (Government)

Major : Political Science (Government)

Advisor : .....

Asst. Prof. Dr. Chanchai Chitlaoarporn

4 / 06 / 2026

This research entitled *"Citizens' Political Participation through Social Media in Bang Phli District, Samut Prakan Province"* aimed to: (1) examine how politicians in Bang Phli District, Samut Prakan Province use social media for political communication; and (2) investigate citizens' political participation through social media in the area. This study employed a qualitative research approach. Data were collected through in-depth interviews and observations. The key informants consisted of five local politicians and ten citizens residing in Bang Phli District who had experience in following political information, expressing opinions, or participating in political activities through social media, totaling fifteen participants. The informants were selected using purposive sampling and snowball sampling techniques. A semi-structured interview guide was employed as the primary research instrument. The collected data were analyzed using content analysis and interpretative analysis.

The findings revealed that social media has become a strategic political communication tool for political parties and local politicians in Bang Phli District. It is utilised to disseminate policies, build political images, receive public feedback, and strengthen communication between politicians and citizens. Social media functions not only as a public relations channel but also as a two-way communication platform that enhances political awareness and connects online communication with offline political activities.

Regarding citizens' political participation, the study found various forms of engagement, including following political news, reacting to political content, sharing information, expressing opinions, engaging in online discussions, and following the performance of politicians and political parties. However, most participation remained at the levels of information consumption and symbolic interaction rather than direct involvement in policy-making or structural political change. Factors influencing the level of political participation included political interest, awareness of public issues, digital literacy, age, confidence in expressing opinions, communication climate within online spaces, and concerns about political conflicts and public criticism.

In conclusion, social media plays a significant role in expanding political communication spaces and encouraging citizens' political participation in Bang Phli District, Samut Prakan Province. Nevertheless, such participation remains limited in terms of depth, continuity, and influence on political decision-making processes. Therefore, government agencies, political parties, and relevant organizations should promote constructive social media use, strengthen digital literacy, and create safe online environments to enhance meaningful and sustainable political participation among citizens.

Keywords: political participation, social media, political parties, digital citizenship

กิตติกรรมประกาศ

สารนิพนธ์เรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณา ความอนุเคราะห์ และการสนับสนุนจากบุคคลหลายท่าน ผู้วิจัยจึงขอกราบขอบพระคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญชัย จิตรเหล่าอาพร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผู้ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะอันทรงคุณค่า ตลอดจนสละเวลาในการตรวจสอบ แก้ไข และติดตามความก้าวหน้าของงานวิจัยอย่างใกล้ชิด ด้วยความเอาใจใส่และความเมตตาเป็นอย่างยิ่ง จนทำให้สารนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกท่าน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์เข้าร่วมการสัมภาษณ์เชิงลึก พร้อมทั้งให้ข้อมูล ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างดียิ่ง ความร่วมมือจากทุกท่านเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลที่นำไปสู่การวิเคราะห์และการสรุปผลการวิจัยได้อย่างสมบูรณ์ ครบถ้วน และบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ บุคลากร และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาของการศึกษาและการจัดทำสารนิพนธ์

ท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยขออบพระคุณบิดา มารดา และสมาชิกในครอบครัวทุกคน ที่คอยเป็นกำลังใจ สนับสนุน และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยด้วยความรัก ความห่วงใย และความเข้าใจมาโดยตลอด ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ผู้วิจัยสามารถก้าวผ่านอุปสรรคต่าง ๆ และดำเนินการจัดทำสารนิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จสมบูรณ์

มนัสชนะพล คงน้ำจืด

มิถุนายน 2569

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย ..... (ก)
ABSTRACT ..... (ค)
กิจกรรมประกาศ ..... (จ)
สารบัญ ..... (ฉ)
บทที่ 1 บทนำ 1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 4
1.3 ขอบเขตของงานวิจัย 4
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย 6
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 6
1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ 7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 8
2.1 นิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 8
2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย 9
2.2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน 9
2.2.2 แนวคิดพลเมืองดิจิทัล 12
2.2.3 แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล 14
2.2.4 รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมือง 15
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 17
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย 21
3.1 พื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล 21
3.2 วิธีการเก็บข้อมูล 22
3.3 เครื่องมือการวิจัย 23
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล 24
3.5 ระยะเวลาการดำเนินงาน 24
3.6 แผนการดำเนินงาน 24
บทที่ 4 ผลการวิจัย 26
4.1 รูปแบบและยุทธศาสตร์การใช้โซเชียลมีเดียของนักการเมืองในพื้นที่ 27

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

4.2 พฤติกรรมและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมือง 30
ของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย
4.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง 33
4.4 พลวัตและข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมือง 40
ผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลี
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 42
5.1 สรุปผลการวิจัย 43
5.2 อภิปรายผลการวิจัย 46
5.3 ข้อเสนอแนะ 56
บรรณานุกรม 58
ภาคผนวก 61
ประวัติผู้วิจัย 65

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการเมืองมีความท้าทายหลายประการในในการดึงดูดประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของพรรคการเมือง การเติบโตของเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ตเป็นส่วนสำคัญที่ส่งผลให้ระดับการมีส่วนร่วมของสาธารณชนเพิ่มขึ้นและได้แทรกซึมเข้าสู่ทุกระดับของสังคม และเป็นตัวเร่งกระบวนการสร้างความเป็นประชาธิปไตยและการพัฒนาทางการเมือง กล่าวคือ “สื่อ” ซึ่งเป็นกระแสสมัยใหม่ในการเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ได้ยกระดับการสื่อสารให้ก้าวข้ามข้อจำกัดของวิธีการสื่อสารและการเข้าสังคมแบบดั้งเดิม ทำให้การสื่อสารกลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตของผู้คน ส่งผลกระทบโดยตรงต่อกิจกรรมทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของพวกเขา เมื่อหลายทศวรรษก่อน อินเทอร์เน็ตถูกมองว่าเป็นสื่อข่าว แต่ปัจจุบันสังคมหันมาใช้โซเชียลมีเดียเป็นแหล่งข้อมูล หนึ่งในการประยุกต์ใช้โซเชียลมีเดียที่สำคัญคือเครือข่ายสังคมออนไลน์ ซึ่งผู้คนหลายล้านคนเชื่อมต่อกันเพื่อใช้เป็นพื้นที่เปิดสำหรับการโต้ตอบกับผู้อื่นและการเข้าสังคมกับสื่อทุกประเภท เช่น ข้อความ เสียง รูปภาพ หรือวิดีโอ (Alodat et al., 2023) ดังนั้น ลักษณะการโต้ตอบของโซเชียลมีเดียจะต้องเหมาะสำหรับการใช้งานเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การหางาน การเข้าสังคม การศึกษา ความบันเทิง การปกครอง การมีส่วนร่วมทางการเมือง และอื่นๆ โซเชียลมีเดียในฐานะเครื่องมือสื่อสารทางสังคมจึงเป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงและโอกาสในการเผยแพร่ข้อมูลข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์ที่สัมพันธ์กับการส่งเสริมความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้คนด้วย

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสื่อสารสาธารณะของประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากการขยายตัวของเทคโนโลยีดิจิทัลจากระดับโลกเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะ “โซเชียลมีเดีย” ซึ่งได้กลายเป็นเวทีทางการเมืองที่สำคัญยิ่งของประชาชน โซเชียลมีเดียไม่เพียงแต่เป็นช่องทางในการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน แต่ยังเป็นกลไกที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ตั้งคำถาม ตรวจสอบ และมีส่วนร่วมกับกระบวนการประชาธิปไตยอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในประวัติศาสตร์การเมืองไทย ซึ่งพบว่า การใช้สื่อใหม่แพร่หลายมากขึ้นในการเลือกตั้งทั้งระดับประเทศและระดับท้องถิ่น และได้รับความสนใจอย่างมากจากประชาชนและสื่อมวลชน (สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุลล และ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2568) ย้อนกลับไปในช่วงปี

พ.ศ. 2563–2565 การเคลื่อนไหวของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียมีความเข้มข้นมากขึ้น กลุ่มเยาวชน นิสิตนักศึกษา และประชาชนทั่วไปได้ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, Twitter, TikTok และ YouTube เป็นพื้นที่ในการจัดตั้งกลุ่มความคิด เผยแพร่ข้อเรียกร้อง ตลอดจนระดมความคิดเห็นทางการเมืองแบบเรียลไทม์ ตัวอย่างสำคัญคือ การจัดแฟลชม็อบผ่านทวิตเตอร์ (#MobFest, #เยาวชนปลดแอก) ซึ่งกลายเป็นต้นแบบของการเคลื่อนไหวที่มีโครงสร้างแบบกระจายศูนย์ (decentralized movement) อาศัยพลังโซเชียลมีเดียแทนโครงสร้างองค์กรแบบเดิม นอกจากนี้ พรรคการเมืองไทยจำนวนมากเริ่มใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการหาเสียง สร้างแบรนด์ และเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น พรรคก้าวไกล พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคเพื่อไทย ล้วนมีการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อสื่อสารนโยบายอย่างทันสมัย และดึงดูดกลุ่มคนรุ่นใหม่ สะท้อนให้เห็นว่าโซเชียลมีเดียกลายเป็น “พื้นที่ต่อรองอำนาจ” ระหว่างประชาชนกับภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น (กนกรัตน์ เลิศชูสกุล, 2567)

ในขณะเดียวกัน ปรากฏการณ์การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งล่าสุด สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของโซเชียลมีเดียอย่างชัดเจน พรรคก้าวไกล ซึ่งเป็นพรรคการเมืองที่มีฐานเสียงหลักในกลุ่มคนรุ่นใหม่และชนชั้นกลางเมือง สามารถสร้างฐานสนับสนุนผ่านกลยุทธ์การสื่อสารบนโซเชียลมีเดียได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในเชิงเนื้อหา รูปแบบ และการสร้าง “การมีส่วนร่วม” (engagement) กับผู้ติดตาม ตัวอย่างเช่น การใช้ TikTok และ Twitter ในการสื่อสารนโยบายอย่างสร้างสรรค์ การใช้ meme การไลฟ์สด และการตั้งคำถามตอบโต้แบบเรียลไทม์กับคู่แข่งทางการเมือง ผลการเลือกตั้ง พ.ศ. 2566 ซึ่งพรรคก้าวไกลได้คะแนนเสียงเป็นอันดับหนึ่งจากระบบบัญชีรายชื่อ และครองที่นั่ง ส.ส. เขตในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ สะท้อนพลังของการเมืองแบบเครือข่าย (Networked Politics) ที่ใช้โซเชียลมีเดียเชื่อมโยงระหว่างพรรคกับประชาชนโดยตรง ข้ามผ่านโครงสร้างอุปถัมภ์แบบเดิมและกลไกสื่อกระแสหลัก หรือแม้แต่พรคคการเมืองใหญ่ที่มีมานานหลายพรรคได้ปรับกลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อเข้าถึงประชาชนในการสร้างการมีส่วยร่วมมากขึ้น (BBC News, 2023) กล่าวได้ว่า โซเชียลมีเดียยังทำให้ “การระดมพลเลือกตั้ง” กลายเป็นกิจกรรมของภาคประชาชน ไม่ใช่แค่กลยุทธ์ของพรรค เช่น การจัดทำแผนที่หน่วยเลือกตั้ง การโพสต์เชิญชวนเพื่อนและครอบครัวออกไปใช้สิทธิ หรือแม้แต่การเกาะติดผลเลือกตั้งแบบไม่เป็นทางการบนแพลตฟอร์ม Twitter โดยไม่มีสื่อหลักเป็นตัวกลางอีกต่อไป

อำนาจของโซเชียลมีเดียทำให้เกิด “พลเมืองดิจิทัล” (Digital Citizens) กล่าวคือ ประชาชนมีพฤติกรรมการตัดสินใจทางการเมืองที่ต่างออกไปจากอดีต ประชาชนไม่รอฟังนโยบายจากเวที

ปราศรัยแบบดั้งเดิมอีกต่อไป แต่สามารถศึกษาข้อมูลจากแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น YouTube, Facebook หรือ TikTok ซึ่งมักมีสื่อทางเลือกหรือครีเอเตอร์ทางการเมืองเป็นผู้ผลิตเนื้อหา ในขณะเดียวกัน โซเชียลมีเดียยังเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง (continuous participation) แม้จะอยู่ในช่วงนอกฤดูกาลเลือกตั้ง เช่น การติดตามการทำงานของ ส.ส., การรณรงค์ให้แก้ไขรัฐธรรมนูญ หรือการกดดันรัฐบาลผ่านแคมเปญออนไลน์ สิ่งเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า “การมีส่วนร่วมทางการเมือง” ไม่จำกัดเฉพาะการออกเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ได้ขยายไปสู่การตรวจสอบ ถ่วงดุล และสร้างอำนาจต่อรองกับรัฐด้วย (Mossberger et al., 2007)

ในบริบทพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทอย่างอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตปริมณฑลของกรุงเทพมหานครและถือเป็นหนึ่งในอำเภอที่มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจและประชากรอย่างรวดเร็ว ความเป็นกึ่งเมืองของบางพลีที่สะท้อนจากลักษณะทางกายภาพและสังคมทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และสถานะทางเศรษฐกิจ (สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ, มปป.) ส่งผลให้รูปแบบการใช้โซเชียลมีเดียและการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีลักษณะเฉพาะและแตกต่างจากเขตเมืองชั้นในหรือชนบท จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและโครงสร้างประชากรที่ผสมผสานของบางพลี สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการแพร่หลายของโซเชียลมีเดีย เนื่องจากกลุ่มประชากรวัยแรงงานและเยาวชนส่วนใหญ่มีการเข้าถึงโทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนและอินเทอร์เน็ตที่เสถียร การใช้งานแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, Line, TikTok และ YouTube จึงกลายเป็นเครื่องมือหลักในการสื่อสารและติดตามข่าวสาร ซึ่งรวมถึงข่าวสารด้านการเมืองท้องถิ่นและระดับประเทศด้วย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2566) โซเชียลมีเดียจึงกลายเป็นช่องทางหลักในการสื่อสารทางการเมืองระหว่างผู้สมัคร ส.ส. และประชาชนในอำเภอบางพลี พรรคการเมืองหลายพรรคโดยเฉพาะพรรคก้าวไกลได้ใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook, TikTok และ YouTube ในการนำเสนอนโยบายและติดต่อสื่อสารกับผู้มีสิทธิเลือกตั้งโดยตรง ส่งผลให้เกิดความใกล้ชิดและความไว้วางใจจากผู้บริโภคข้อมูลทางการเมืองในพื้นที่ กลยุทธ์การใช้สื่อออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การไลฟ์สดตอบคำถามและการสร้างคอนเทนต์ที่เข้าถึงง่าย ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนในบางพลีมีการมีส่วนร่วมและตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้น (สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล และ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์, 2568) ผลจากการใช้โซเชียลมีเดีย สะท้อนผ่านผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2566 ที่พรรคก้าวไกลได้รับคะแนนเสียงสูงสุดในหลายเขตเลือกตั้งของจังหวัดสมุทรปราการ รวมทั้งในอำเภอบางพลี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เน้นการสื่อสารสองทางและความโปร่งใส ซึ่ง

แตกต่างจากรูปแบบเดิมที่เน้นการหาเสียงผ่านสื่อกระแสหลักหรือการพบปะชุมชนโดยตรง (บ้านเมือง, 2566) อย่างไรก็ตาม การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมผ่านโซเชียลมีเดียยังมีข้อจำกัดในกลุ่มประชากรบางกลุ่ม เช่น ผู้สูงอายุ หรือกลุ่มที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองในบางพื้นที่ยังคงไม่เท่าเทียมกัน นอกจากนี้ ยังมีปัญหาข่าวปลอมและข้อมูลบิดเบือนที่อาจส่งผลกระทบต่อความเข้าใจและความไว้วางใจของประชาชนในกระบวนการทางการเมือง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาและทำความเข้าใจโซเชียลมีเดียกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในแง่ของการวางนโยบายส่งเสริมประชาธิปไตยท้องถิ่นในการพัฒนากลไกการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อให้ทุกกลุ่มประชากรสามารถเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกัน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษารูปแบบการใช้โซเชียลมีเดียของพรรคการเมืองในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.2.2 เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 ขอบเขตด้านช่วงเวลา

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายในการศึกษาบทบาทของโซเชียลมีเดียต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยเน้นบริบทเฉพาะของพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางสังคมและประชากร เพื่อให้เข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและพฤติกรรมทางการเมืองในยุคดิจิทัล โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในช่วงระยะเวลาเดือนสิงหาคม 2568 เพื่อให้ครอบคลุมบริบททางสังคมและการเมืองในช่วงเวลาที่มีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษานี้มุ่งเน้นพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีบทบาทและความสำคัญทางการเมืองในระดับปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร โดยมีความเข้มข้นทางการเมือง

อย่างเด่นชัดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ รวมถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่มีการแสดงออกผ่านการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

1.3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักของการวิจัย 2 กลุ่ม ได้แก่

1. **ประชาชนในชุมชน** กลุ่มคนในพื้นที่อำเภอบางพลีที่ใช้โซเชียลมีเดียในการติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและกิจกรรมสาธารณสุข รวมถึงผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมหรือแสดงความคิดเห็นในประเด็นทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์
2. **นักการเมืองท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่รัฐ** ผู้แทนในระดับเทศบาลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการนโยบายสาธารณสุขและกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่ ที่ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับประชาชน

1.3.4 ขอบเขตด้านตัวแปร

ในงานวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวแปรไม่ได้มีการกำหนดในลักษณะของค่าหรือจำนวนที่ตายตัวเหมือนงานวิจัยเชิงปริมาณ แต่จะเน้นการศึกษาความหมาย ประสบการณ์ และบริบทที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่สนใจ ดังนั้น ตัวแปรในการวิจัยเชิงคุณภาพจึงหมายถึงแนวคิดหรือประเด็นหลักที่ใช้เป็นกรอบในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อเข้าใจความสัมพันธ์และลักษณะของปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้ง ตัวแปรในงานวิจัยนี้ ได้แก่

ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการใช้โซเชียลมีเดียของพรรคการเมืองในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งส่งผลต่อการเกิดหรือการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตาม

ตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ตัวแปรอิสระสำรวจผ่านประสบการณ์ ความคิดเห็น และทัศนคติของกลุ่มตัวอย่าง ขณะที่ตัวแปรตามคือผลลัพธ์หรือความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระภายใต้บริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่ศึกษา

1.4 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ เนื่องจากการศึกษาปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียเป็นเรื่องที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ ความรู้สึก และทัศนคติส่วนบุคคลที่ไม่สามารถวัดได้ด้วยตัวเลขเพียงอย่างเดียว การวิจัยเชิงคุณภาพจึงเหมาะสมในการเข้าไปศึกษาปรากฏการณ์ในพื้นที่จริงอย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยเน้นการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในมุมมอง ประสบการณ์ และพฤติกรรมของประชาชนอย่างครบถ้วนและรอบด้าน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนารูปแบบการสื่อสารทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียให้สอดคล้องกับลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่
2. หน่วยงานภาครัฐ นักการเมือง และผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประกอบการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารและแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย
3. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการพัฒนาแนวทางการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองและนโยบายสาธารณะผ่านโซเชียลมีเดียให้สอดคล้องกับพฤติกรรมการรับข้อมูลข่าวสารของประชาชนในพื้นที่
4. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนนโยบายหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับพื้นที่
5. ผลการวิจัยช่วยเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้โซเชียลมีเดียกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในบริบทระดับพื้นที่ และสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการศึกษาวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อไป

1.6 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)

ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง การกระทำและการแสดงออกของประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีความเกี่ยวข้องกับการเมือง ประเด็นสาธารณะ พรรคการเมือง และนักการเมือง ซึ่งเกิดขึ้นผ่านการใช้โซเชียลมีเดีย ทั้งในลักษณะของการรับรู้และติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง การแสดงปฏิกิริยาต่อเนื้อหาทางการเมือง การเผยแพร่หรือส่งต่อข้อมูล การแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของนักการเมืองหรือพรรคการเมือง ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในงานวิจัยนี้ครอบคลุมตั้งแต่การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับข้อมูล ไปจนถึงการแสดงออกและการมีปฏิสัมพันธ์ต่อประเด็นทางการเมืองในพื้นที่ออนไลน์ โดยมิได้จำกัดความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองไว้เฉพาะการเลือกตั้งหรือกิจกรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น

2. โซเชียลมีเดีย (Social Media)

ในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง พื้นที่การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่ประชาชนและนักการเมืองในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ในการผลิต รับ เผยแพร่ และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนใช้ในการสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์เกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองและประเด็นสาธารณะ โดยครอบคลุมการสื่อสารทั้งจากนักการเมืองไปสู่ประชาชน ระหว่างประชาชนด้วยกัน และการตอบสนองของประชาชนต่อเนื้อหาหรือการสื่อสารทางการเมืองของนักการเมือง ทั้งในรูปแบบข้อความ ภาพ วิดีโอ การแสดงความคิดเห็น การแชร์ และรูปแบบปฏิสัมพันธ์อื่นที่แพลตฟอร์มรองรับ ทั้ง Facebook, TikTok และ LINE ซึ่งปรากฏในการใช้โซเชียลมีเดียของผู้ให้ข้อมูล

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ผู้วิจัยได้ศึกษาและทบทวนแนวคิด ทฤษฎี เอกสารทางวิชาการ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการอธิบายปรากฏการณ์ และวิเคราะห์ข้อมูล และสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นประเด็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

2.1 นิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย
2.2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน
2.2.2 แนวคิดพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)
2.2.3 แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล (Digital Political Communication)
2.2.4 รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมือง
2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 นิยามการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Political participation) มีการนิยามไว้หลายแง่มุม พบว่า ในการนิยามนั้นค่อนข้างมีความคลุมเครือว่าหมายถึงกิจกรรมของพลเมืองที่ส่งผลกระทบต่อการเมือง แต่นิยามนี้อาจทำให้เข้าใจผิดได้ ตัวอย่างเช่น การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ครอบคลุมปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การลงคะแนนเสียง การเดินขบวนประท้วง การคว่ำบาตร การเป็นอาสาสมัคร แฟลชม็อบ เป็นต้น โดยทั่วไปแล้วการมีส่วนร่วมถือเป็นแนวคิดเชิงนามธรรมซึ่งครอบคลุมรูปแบบการมีส่วนร่วมเฉพาะเหล่านี้ในฐานะการแสดงออกหรือจุดยืนบนความต่อเนื่องบางอย่างที่ส่งผลกระทบต่อการเมือง (Tilly, 1995)

Fox (2014) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองมองว่าเป็นกิจกรรมหรือ “การกระทำ” เป็นสิ่งที่กระทำโดยบุคคลในบทบาทพลเมืองไม่ใช่ในฐานะนักการเมืองมืออาชีพ โดยการมีส่วนร่วมทางการเมืองควรเป็นไปโดยสมัครใจและไม่ถูกบังคับใช้โดยกฎหมาย หรือภัยคุกคาม อีกทั้งการมีส่วนร่วมทางการเมืองมักจะเกี่ยวข้องกับรัฐบาล การเมือง หรือรัฐในความหมายกว้างๆ ได้แก่ ระบบ

การเมือง หรือกระบวนการนโยบายที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง (เช่น การกำหนดนโยบาย หรือด้านปัจจัยนำเข้าของระบบการเมือง) หรือเฉพาะระดับหรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง (เช่น การเลือกตั้งระดับชาติ หรือ การติดต่อกับตัวแทนและเจ้าหน้าที่สาธารณะ) เป็นต้น (Fox, 2014)

ยิ่งไปกว่านั้น การขยายขอบเขตแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เห็นได้ชัดเจนที่สุดในนิยามที่นำเสนอโดย Norris (2002) ซึ่งอ้างว่า คือ กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อภาคประชาสังคม หรือที่พยายามเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรมทางสังคมอย่างเป็นระบบ เป็นตัวอย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเพิ่มกิจกรรมประเภทนี้เข้าไปในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาลและการเมือง บ่งบอกถึงการขยายขอบเขตแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กว้างขึ้น เน้นย้ำถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการใช้แนวทางที่ขยายออกไป และมักอ้างถึง “การมีส่วนร่วมของพลเมือง” แทนการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Norris, 2002)

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย

2.2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน

การขยายตัวอย่างรวดเร็วของการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมา สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจตามระบอบประชาธิปไตย เริ่มต้นด้วยการมุ่งเน้นอย่างหนักไปที่การออกเสียงลงคะแนนและการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง กลไกการมีอิทธิพลประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงคะแนนเสียง การเยี่ยมเยียนผู้นำเมือง การลงนามในคำร้อง การบริจาคเงิน หรือการต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากขอบเขตของกิจกรรมและความรับผิดชอบของรัฐบาลได้ขยายออกไปในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ทำให้ขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเพิ่มขึ้นอย่างมาก การเพิ่มขึ้นของทั้งกลไกและขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อแทบทุกแง่มุมของชีวิตทางสังคมในสังคมที่ก้าวหน้าในปัจจุบัน

การขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถนิยาม ได้ว่าเป็นกิจกรรมของพลเมืองที่มุ่งสร้างอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมือง แต่นิยามที่ค่อนข้างคลุมเครือและค่อนข้างเปิดช่องว่างนี้ก่อให้เกิดการต่อต้านจากนักทฤษฎีประชาธิปไตยหลายคนที่เน้นย้ำถึงลักษณะการพัฒนาและการเติมเต็มของการมีส่วนร่วม โดยที่กิจกรรมทางการเมืองสามารถปกป้องได้บนพื้นฐานของคุณค่าภายในและความจำเป็นต่อสุขภาพจิตของมนุษย์ในด้านหนึ่ง และในอีกด้านหนึ่งความจำเป็นในการแสดงออกถึงผลประโยชน์และความคิดเห็นในกระบวนการตัดสินใจที่มุ่งนำการแสดงออก

เหล่านั้น แม้จะมีความพยายามอย่างหนักที่จะฟื้นฟูแนวความคิดแรกของการใช้เหตุผลตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 แต่แนวทางที่เน้นเชิงประจักษ์ส่วนใหญ่กลับเน้นย้ำถึงหน้าที่เชิงเครื่องมือของการมีส่วนร่วม และกล่าวถึงหน้าที่เชิงแสดงออกเท่านั้น (Barnes et al., 1979)

ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการทางการเมืองและเศรษฐกิจยังคงเป็นประเด็นที่ถกเถียงกันอยู่ แต่ดูเหมือนว่าจะมีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับผลที่ตามมาของการแทรกแซงเหล่านี้ ผลที่ตามมาคือ รัฐบาลประชาธิปไตยในสังคมอุตสาหกรรมขั้นสูงจะครองส่วนแบ่งที่สำคัญของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติมากขึ้นเรื่อย ๆ และเป็นส่วนหนึ่งของมิติต่างๆ ของชีวิตทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป เช่น ที่อยู่อาศัย การศึกษา การขนส่ง ประกันสังคม การค้าต่างประเทศ และการดูแลสุขภาพ ภารกิจใหม่ๆ ของรัฐบาลถูกเพิ่มเข้าไปในภารกิจเดิมโดยแทบจะไม่ลดภารกิจดั้งเดิมลงเลย อย่างไรก็ตาม ทุกครั้งที่การใช้จ่ายของรัฐบาลเพิ่มขึ้นและทุกครั้งที่ภารกิจของรัฐบาลขยายตัว จำนวนกลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกันเพื่อรัฐบาลก็จะเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ชี้ให้เห็นถึงผลที่ตามมาของการมีส่วนร่วมได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้นว่า “รัฐบาลขนาดใหญ่ก่อให้เกิดแรงกดดันมหาศาล โครงการใหม่แต่ละโครงการสร้างกลุ่มผลประโยชน์ที่รวมตัวกัน มีผู้คนมากขึ้นที่เรียกร้องนักการเมือง จำเป็นต้องมีการตัดสินใจเพื่อตอบสนองความต้องการเหล่านั้นและรับมือกับผลที่ตามมาของการเมืองในอดีต” (Van Deth, 2001)

2.1.1.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมทางการเมืองจำแนกได้หลากหลายรูปแบบตามแนวคิดหรือเกณฑ์ต่าง ๆ หากพิจารณาการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวคิดประชาธิปไตย จำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรง (Direct Political Participation) การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ประชาชนหรือพลเมืองของรัฐจะมีส่วนร่วมในการพิจารณาเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเอง เพราะเชื่อว่าประชาชนทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ในสังคม แต่ภายหลังเมื่อสมาชิกของสังคมเพิ่มจำนวนมากขึ้นและสังคมมีความซับซ้อนขึ้น การมีส่วนร่วมทางตรงจึงกลายเป็นเรื่องยากที่จะสามารถทำได้จริง เพราะประชาชนทุกคนไม่สามารถเข้ามาใช้อำนาจของตนเองได้ในทุกกิจกรรมของประเทศ จึงมีการใช้การมีส่วนร่วมทางการเมืองผสมผสานกับระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน เช่น การลงประชามติ (referendum) การเสนอร่างกฎหมายโดยประชาชน (initiative) การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นต้น

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อม (Indirect Political Participation) การมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้คือ การที่ประชาชนได้เลือกผู้แทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนผ่านกระบวนการทางการเมืองที่เรียกว่า “การเลือกตั้ง” ในกรณีระบบการเมืองแบบรัฐสภา เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกสมาชิกวุฒิสภา และผู้แทนผ่านการเลือกตั้งในรัฐสภาจะไปทำหน้าที่เลือกฝ่ายบริหารอีกชั้นหนึ่ง ในกรณีระบบการเมืองแบบประธานาธิบดี เช่น การเลือกตั้งประธานาธิบดีในฐานะฝ่ายบริหาร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยประชาชนสามารถเลือกฝ่ายบริหารได้โดยตรง

3. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy) หรือที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นการนำการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางตรงมาผสมผสานกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อมและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองการปกครองมากยิ่งขึ้น โดยให้ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจทางการเมืองและการบริหารในเรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งมีผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตของประชาชน อำนาจในการตรวจสอบและควบคุมการทำงานของผู้แทน ซึ่งก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา แล้วแต่กรณี รวมทั้งการเปิดโอกาสให้ “สถาบันการเมือง” ต่าง ๆ เช่น องค์กรอิสระ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สื่อมวลชน สามารถทำหน้าที่ในการติดตามและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างเต็มที

4. การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (Deliberative Democracy) เป็นกระบวนการสำคัญของประชาธิปไตยภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชน เป็นความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาที่เกิดจากข้อบกพร่องของประชาธิปไตยแบบตัวแทนและการมีส่วนร่วมทางการเมืองทางอ้อมที่เป็นรูปแบบสถาบันที่ตายตัว ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนที่มีความซับซ้อน และมีความแตกต่างหลากหลายได้ ทั้งนี้หลักการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือไม่ได้เป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน เพราะระบอบประชาธิปไตยทั้งสองแบบสามารถอยู่คู่กันได้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือจะช่วยแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่าง ๆ ของระบบการเมืองแบบตัวแทน โดยการมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองที่เป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active citizen) และมีจิตสาธารณะรวมหมู่ (Civic life) รูปแบบการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ที่เห็นได้ชัดคือการที่ภาคประชาชนหรือภาคพลเมืองเข้าร่วมกันวิเคราะห์แลกเปลี่ยนถกแถลงหารือกันเพื่อนำเสนอแนวคิดของตนในการสร้างนโยบายที่เหมาะสมสำหรับตนเอง หลักการสำคัญของการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้คือ กระบวนการที่ให้ประชาชนทุก

คนหรือภาคพลเมือง ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและตอบสนองข้อเรียกร้องเพื่อให้ตัวแทนของตนหรือรัฐบาลนำไปปฏิบัติต่อไป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นหัวใจหลักสำคัญของประชาธิปไตย รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่หลากหลายเหล่านี้ ได้ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองที่กว้างขึ้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกลไกหนึ่งที่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสสื่อสารกับรัฐมากยิ่งขึ้น เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวม เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชน รวมทั้งมีโอกาสผสานผลประโยชน์ร่วมกันทำให้การดำเนินนโยบายการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่ “การเป็นประเด็นสาธารณะ” ที่ทุกคน ทุกภาคส่วนต้องให้ความสำคัญและสนใจ ที่สำคัญการมีส่วนร่วมทางการเมืองทำให้เปลี่ยนขั้วความคิดที่ว่าการตัดสินใจทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองเป็นเรื่องของนักการเมืองไปสู่การเป็นการเมืองเรื่องของทุกคน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2561)

2.2.2 แนวคิดพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizen)

การถกเถียงเรื่องความเป็นพลเมืองเต็มไปด้วยวาทกรรมที่กระตุ้นให้คนรุ่นใหม่ยึดถือแนวปฏิบัติการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับบรรทัดฐานทางกฎหมายที่คนรุ่นก่อนกำหนดไว้ ดังนั้น พลเมืองที่กระตือรือร้นควรลงคะแนนเสียงในการเลือกตั้ง เคารพผู้แทน เข้าร่วมกลุ่มการเมือง และมีส่วนร่วมในกิจกรรมอาสาสมัครในชุมชนพลเมืองของตน พลเมืองเหล่านี้เป็นแบบอย่างของพลเมืองในฐานะผู้ที่ควรได้รับการมองว่าสนับสนุนระบบผู้แทนผ่านการกระทำอย่างมีคุณธรรม ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างรัฐบาลตัวแทนแบบเดิมกับความกังวลในชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ถูกถ่ายทอดออกมาอย่างชัดเจน เรียกได้ว่าในปัจจุบัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองในมีแนวโน้มที่จะเป็นเรื่องส่วนบุคคลมากกว่าส่วนรวม และพฤติกรรมทางการเมืองส่วนใหญ่มาจากพื้นที่ส่วนตัว ในฐานะปรากฏการณ์ในชีวิตประจำวัน โซเชียลมีเดียอาจถูกมองว่าเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการแข่งขันทางการเมืองรูปแบบใหม่ ด้วยคุณลักษณะเชิงประชาธิปไตย ขอบเขตที่เว็บมอบให้ระหว่างพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ความพร้อมในการใช้งาน โอกาสในการสร้างเครือข่ายร่วมด้วย

ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship) คือ แนวคิดที่สะท้อนสถานะ บทบาท และพฤติกรรมของบุคคลในฐานะสมาชิกของสังคมที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการปฏิสัมพันธ์อย่างมีความรับผิดชอบและมีจริยธรรมในโลกออนไลน์ ภายใต้กรอบกฎหมายและค่านิยมของระบอบ

ประชาธิปไตย (Mossberger et al., 2007) แนวคิดนี้ถือเป็นพัฒนาการใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในยุคดิจิทัล ที่ซึ่งพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ถูกขยายออกไปในโลกออนไลน์และสื่อสังคมดิจิทัล (Dahlgren Peter, 2014) โดยความเป็นพลเมืองดิจิทัลไม่ได้หมายเพียงแค่การมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีหรือการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมือง เช่น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การป้องกันตนเองจากภัยคุกคามทางไซเบอร์ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม (Richardson & Milovidov, 2021) ในบริบทของรัฐศาสตร์ ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ โดยเทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเปิดช่องทางให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ และส่งเสียงในประเด็นสาธารณะได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากขึ้น (Loader et al., 2014)

เทคโนโลยีดิจิทัลทำให้เกิด “พื้นที่สาธารณะออนไลน์” (online public sphere) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนข้อมูลความเห็น รวมถึงรวมกลุ่มเพื่อขับเคลื่อนประเด็นทางการเมืองและสังคมได้อย่างรวดเร็วและมีพลังมากกว่าที่เคย กล่าวคือ ในการก่อตัวกิจกรรมส่วนบุคคล ประเด็นที่กล่าวถึงอาจคล้ายคลึงกับประเด็นปัญหาของขบวนการหรือพรรคการเมืองในอดีต ในแง่ของหัวข้อต่าง ๆ เช่น สิ่งแวดล้อม สิทธิ ความเท่าเทียมกันของสตรี และความเป็นธรรมทางการค้า แต่แนวคิดและกลไกในการจัดตั้งกิจกรรมจะมีลักษณะเฉพาะตัวมากกว่าในกรณีที่กิจกรรมถูกจัดบนพื้นฐานของอัตลักษณ์กลุ่มทางสังคม สมาชิกภาพ หรืออุดมการณ์ กระบวนการสร้างปัจเจกบุคคลที่มีหลากหลายแง่มุมเหล่านี้ถูกอธิบายแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่รวมถึงแนวโน้มที่จะพัฒนาอัตลักษณ์ทางการเมืองที่ยืดหยุ่นโดยอิงจากวิถีชีวิตส่วนบุคคลซึ่งมีผลกระทบต่อกิจกรรมร่วมกัน และการมีส่วนร่วมขององค์กร โดยการอ้างอิงถึงอัตลักษณ์นั้นเกิดขึ้นจากการแสดงออกส่วนบุคคลในระดับใหญ่ที่ครอบคลุมและหลากหลาย มากกว่าที่จะมาจากกลุ่มหรือการระบุอุดมการณ์ร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงนี้เป็นการกระจายอำนาจในการสื่อสาร ทำให้พลเมืองธรรมดาสามารถมีบทบาทและอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมทางการเมืองในโลกดิจิทัลยังมีลักษณะเฉพาะที่เรียกว่า “การมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์” (interactive political participation) ซึ่งต่างจากการลงคะแนนเสียงแบบเดิม เพราะรวมถึงการแสดงความคิดเห็นในโลกออนไลน์ การรณรงค์ หรือการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลเพื่อสร้างความตระหนักรู้และเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Bennett & Segerberg, 2012)

แม้ความเป็นพลเมืองดิจิทัลจะเปิดโอกาสใหม่ ๆ ในการเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ก็มีความท้าทายที่สำคัญตามมา เช่น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (digital divide) ที่ส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มไม่ได้รับโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีและความรู้เท่าทันเท่ากลุ่มอื่น ปัญหาการบิดเบือนข้อมูล ข่าวปลอม (disinformation and fake news) ซึ่งอาจชักนำให้ประชาชนตัดสินใจผิดพลาด และก่อให้เกิดความขัดแย้งทางสังคม รวมถึงปัญหาการละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวและเสรีภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการตรวจสอบและเฝ้าระวังของรัฐหรือองค์กรเอกชน (Ragnedda & Muschert, 2013) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลจึงต้องไม่เน้นเฉพาะการส่งเสริมทักษะทางเทคนิคเท่านั้น แต่ยังต้องรวมถึงการส่งเสริมความรู้และทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่พลเมืองในโลกดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อและข้อมูล การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการใช้เทคโนโลยีเพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบของภาครัฐ เพื่อสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

ในมิติทางการเมือง ความเป็นพลเมืองดิจิทัลจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองยุคใหม่ ผ่านช่องทางดิจิทัลที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางความคิดเห็น การเข้าร่วมการรณรงค์สาธารณะ หรือการตรวจสอบภาครัฐในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบทางการเมือง (accountability) ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ (Bennett & Segerberg, 2012)

สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองดิจิทัลไม่ใช่เพียงเรื่องของเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เป็นการบูรณาการระหว่างทักษะทางเทคโนโลยี ความรู้ทางสิทธิพลเมือง และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียม ปลอดภัย และสร้างสรรค์ในสังคมดิจิทัล ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาระบบการปกครองที่เปิดกว้างและมีส่วนร่วมมากขึ้น

2.2.3 แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล (Digital Political Communication)

การสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล (Digital Political Communication) คือ กระบวนการแลกเปลี่ยน ส่งต่อ และเผยแพร่ข้อมูลหรือสัญญะทางการเมืองผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะสื่อสังคมออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ แนวคิดนี้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนผ่านครั้งใหญ่ของภูมิทัศน์การสื่อสารทางการเมือง จากระบบสื่อมวลชนดั้งเดิมที่มีการควบคุมเนื้อหาและช่องทางการเผยแพร่ ไปสู่ระบบเครือข่ายที่กระจายอำนาจการสื่อสารสู่บุคคลทั่วไป (Loader & Mercea, 2011)

Bennett และ Segerberg (2012) ชี้ให้เห็นถึงการเกิดขึ้นของ “การเคลื่อนไหวแบบเชื่อมโยง” (connective action) ซึ่งต่างจาก “การเคลื่อนไหวแบบร่วมมือ” (collective action) ที่มักใช้โครงสร้างองค์กรเป็นศูนย์กลาง การเคลื่อนไหวแบบเชื่อมโยงเกิดจากการที่ผู้คนใช้สื่อดิจิทัลในการแสดงจุดยืนและเชื่อมต่อกันโดยไม่จำเป็นต้องมีโครงสร้างองค์กรชัดเจน เช่น การใช้แฮชแท็กใน Twitter เพื่อสร้างการรับรู้และแรงสนับสนุนในประเด็นสาธารณะ

บทบาทสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล ได้แก่ การให้ข้อมูลข่าวสาร การเผยแพร่เนื้อหาทางการเมืองแบบทันทีและไร้พรมแดน การระดมมวลชน โดยการใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อเชิญชวนหรือชี้นำให้ประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การสร้างภาพลักษณ์และแบรนด์ทางการเมือง โดยนักการเมืองและองค์กรสามารถสื่อสารโดยตรงกับประชาชน ลดการพึ่งพาสื่อกระแสหลัก และการสร้างพื้นที่อภิปรายและตรวจสอบ โดยประชาชนสามารถตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น และตรวจสอบการทำงานของรัฐหรือองค์กรการเมือง

แม้แนวคิดนี้จะชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของสื่อดิจิทัลในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม แต่ก็มีความท้าทาย เช่น การแพร่กระจายข้อมูลเท็จ การใช้สื่อเพื่อโจมตีคู่แข่งทางการเมือง (smear campaigns) และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่ทำให้กลุ่มประชากรบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงการสื่อสารทางการเมืองได้เท่าเทียม ในเชิงทฤษฎี การสื่อสารทางการเมืองดิจิทัลเชื่อมโยงโดยตรงกับพลวัตใหม่ของการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนไม่เพียงเป็นผู้รับสาร แต่ยังเป็นผู้ผลิตสาร (prosumers) ที่สามารถมีอิทธิพลต่อวาระทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ชาติ และสากล การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จึงเป็นหัวใจสำคัญของการวิเคราะห์บทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการเมืองร่วมสมัย

2.2.4 รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมือง

สื่อโซเชียลมีเดียได้เข้ามามีบทบาทสำคัญและสร้างการเปลี่ยนแปลงหลายด้านในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการสื่อสาร ซึ่งส่งผลให้จำนวนผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้น การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสื่อสาร ทำให้การสื่อสารสะดวก รวดเร็ว และมีคุณสมบัติที่เหนือกว่าการสื่อสารรูปแบบเดิม ในสื่อสังคมออนไลน์ ผู้ใช้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารสองทาง (Two-way Communication) ซึ่งหมายถึงการสื่อสารที่ผู้รับสามารถตอบสนองต่อผู้ส่งได้ทันที แม้ว่าผู้ส่งและผู้รับอาจอยู่คนละที่ก็ตาม (กิติมา สุรสนธิ, 2548)

การสื่อสารสองทางช่วยให้ผู้รับสามารถโต้ตอบผ่านตัวอักษร ภาพ เสียง หรือภาพเคลื่อนไหวได้ตามบริบทของสื่อที่เลือกใช้ กระบวนการนี้สอดคล้องกับหลักการสื่อสารแบบสองทาง ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสองฝ่ายโดยที่ทั้งผู้ส่งและผู้รับมีบทบาทในการส่งและรับข้อความอย่างต่อเนื่อง กระบวนการสื่อสารสองทางประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร ข้อความ สื่อ และผู้รับสาร ขั้นตอนเริ่มต้นจากผู้ส่งสารซึ่งมีข้อความที่ต้องการสื่อถึงผู้รับ ผ่านการเข้ารหัสในรูปแบบที่ผู้รับสามารถเข้าใจได้ง่าย จากนั้นข้อความจะถูกส่งผ่านช่องทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคำพูดหรือสัญลักษณ์อื่น ๆ ไปยังผู้รับ เมื่อผู้รับได้รับข้อความแล้วจะเข้าสู่กระบวนการถอดรหัสเพื่อตีความและทำความเข้าใจความหมาย จากนั้นผู้รับสามารถโต้ตอบกลับ โดยเปลี่ยนสถานะเป็นผู้ส่งสาร ซึ่งกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นซ้ำ ๆ จนกว่าการสื่อสารจะสมบูรณ์และได้ผลลัพธ์ตามที่ต้องการ (บุญชิรา ภู่ชนะจิต, 2566)

ในขณะเดียวกัน การใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมืองเป็นปรากฏการณ์ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของประชาชน และการกำหนดทิศทางนโยบายในยุคดิจิทัล สื่อโซเชียลมีเดียไม่เพียงแต่เป็นช่องทางสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่สำหรับการแสดงความคิดเห็น การจัดตั้งเครือข่ายทางสังคม และการสร้างแรงกดดันทางการเมือง รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในบริบททางการเมืองสามารถแบ่งออกได้หลายลักษณะตามบทบาทและการมีส่วนร่วมของผู้ใช้งาน (Bennett & Segerberg, 2012)

รูปแบบแรกคือ การใช้เพื่อสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล (Information Dissemination) ซึ่งรวมถึงการสื่อสารจากนักการเมือง พรรคการเมือง หรือหน่วยงานรัฐไปยังประชาชน เพื่อแจ้งข่าวสารนโยบาย ประชาสัมพันธ์กิจกรรม และสร้างภาพลักษณ์เชิงบวก การใช้สื่อโซเชียลมีเดียในลักษณะนี้มีประสิทธิภาพเนื่องจากสามารถเข้าถึงประชาชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว และสามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายได้ (Chadwick, 2017)

รูปแบบที่สองคือ การมีส่วนร่วมและการมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Engagement) ซึ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์สองทางระหว่างนักการเมืองและประชาชน ประชาชนสามารถแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นต่อประเด็นนโยบาย หรือเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ลักษณะนี้ช่วยเพิ่มความโปร่งใสและสร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการเมือง ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเสียงของตนมีความหมายและสามารถส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองได้

รูปแบบที่สามคือ การจัดตั้งเครือข่ายและการเคลื่อนไหวทางสังคม (Networked Mobilization) ซึ่งเน้นการใช้โซเชียลมีเดียในการรวมตัวของกลุ่มผู้สนับสนุนหรือผู้มีความสนใจ

ร่วมกัน เพื่อตระหนักถึงประเด็นทางสังคมและสร้างแรงกดดันต่อผู้กำหนดนโยบาย ตัวอย่างเช่น การเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องสิทธิทางการเมือง การรณรงค์ต่อต้านความไม่เป็นธรรม หรือการจัดตั้งชุมชนออนไลน์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางสังคม การใช้สื่อโซเชียลในลักษณะนี้สามารถสร้างการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางและกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย (Bennett & Segerberg, 2012)

ทั้งนี้ รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมืองมักมีลักษณะผสมผสานและเปลี่ยนแปลงตามบริบทของแต่ละประเทศและเทคโนโลยีที่พัฒนาอย่างรวดเร็ว การทำความเข้าใจรูปแบบเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญต่อการวิเคราะห์พฤติกรรมของนักการเมืองและประชาชน และยังเป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายและกลยุทธ์ทางการเมืองในยุคดิจิทัล

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัชรพงศ์ หงษ์สูง และคณะ (2566) ศึกษาเรื่อง สื่อสังคมออนไลน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งศึกษาความหมาย ความสำคัญ ประโยชน์ รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนทั้งในลักษณะปกติและผ่านระบบออนไลน์ในปัจจุบัน และมุ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของสื่อสังคมออนไลน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนที่เป็นผลมาจากความก้าวหน้าของการสื่อสารผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ทำให้ประชาชนมีช่องทางในการมีส่วนร่วมทางการเมือง มีความตื่นตัว และความต้องการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง และภาครัฐได้มีการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมโดยใช้ช่องทางออนไลน์เช่นเดียวกัน โดยช่องทางที่ได้รับความนิยม เช่น เว็บไซต์ บล็อก เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ติ๊กต๊อก เป็นต้น แม้ว่าสื่อออนไลน์จะทำให้ประชาชน นักการเมือง รัฐบาล มีการสื่อสารกันได้อย่างสะดวกรวดเร็ว ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น แต่การใช้สื่อต่างๆ ประชาชนควรมีการบริโภคสื่ออย่างมีวิจารณาญาณ วิเคราะห์พิจารณาข่าวสารและส่งต่อข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดประโยชน์และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในสังคมอีกด้วย

พระณัฐวุฒิ พันทะลี และคณะ (2565) ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกภาคส่วนของสังคม เมื่อสื่อออนไลน์ได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของแต่ละคนมากขึ้น ซึ่งสื่อออนไลน์เกิดมาจากพัฒนาการทางการสื่อสารที่ก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้ง

ก่อให้เกิดสื่อรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้นมาอย่างมาก ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสและ ช่องทางการในการรับข่าวสารและแสดงความคิดเห็นมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารผ่านดาวเทียม โทรศัพท์มือถือ หรือแม้กระทั่งสื่อออนไลน์ โดยใช้ช่องทางที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในปัจจุบัน คือ ในช่องทางของ ยูทูบ (Youtube) เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) เมสเซนเจอร์ (Messenger) อินสตาแกรม (Instagram) และ ทวิตเตอร์ (Twitter) ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นที่ใดก็ได้ เนื่องจากระบบอินเทอร์เน็ตและ เทคโนโลยีการสื่อสารแบบไร้สายนั้นได้ทำการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสาร รวมถึงช่องทางการติดต่อสื่อสารกันให้เข้าถึง ประชาชนทุกคนได้ง่ายหรือเรียกได้ว่าเป็นการ “ย่อโลกให้เล็กลง” ทำให้ประชาชนสามารถติดต่อสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันได้อย่างสะดวกสบายและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ที่ทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

Taneerat et al. (2022) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในอำเภอเมืองตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองรวมทั้งเพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุในอำเภอเมืองตรัง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้สูงอายุจำนวน 400คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ0.975 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบแบบที และการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกทางเดียวผลการวิจัยพบว่าในปัจจุบันผู้สูงอายุใช้โทรศัพท์มือถือสมาร์ทโฟนเพื่อการติดตามสื่อออนไลน์ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ สำหรับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านความสนใจทางการเมืองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือด้านพฤติกรรมที่แสดงออกทางการเมืองด้านการออกเสียงทางการเมืองด้านการชุมนุมทางการเมือง และด้านการเข้าร่วมทำกิจกรรมทางการเมืองกับพรรคการเมืองและกลุ่มทางการเมือง ตามลำดับ ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ผู้สูงอายุที่มีศาสนาต่างกันมีการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกันส่วนผู้สูงอายุที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรสระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ที่อยู่อาศัยและสถานที่ตั้งของที่อยู่อาศัยต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05และ 0.01ผลจากการศึกษาทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำมาใช้กำหนดเป็นแนวทางในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้สูงอายุได้

ขวัญชนก อายุยืน และคณะ (2567) ศึกษาเรื่อง ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดิจิทัล และแนวทางการเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย ซึ่งความเป็นพลเมืองดิจิทัลเป็นทักษะที่สำคัญในปัจจุบัน เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่ได้มีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วทำให้มีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการดำเนินชีวิตแทบทุกด้าน โดยองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทยเป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนไทยควรรู้ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเท่าทัน และปลอดภัย ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการเรียนรู้หรือพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลให้กับประชาชนรุ่นใหม่ให้สามารถเข้าถึง รู้เท่าทัน ไม่ตกเป็นเครื่องมือหรือถูกชักจูงไปในทางที่ผิด และมีทักษะที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม

Boulianne (2015) ศึกษาเรื่อง Social Media Use and Participation: A Meta-analysis of Current Research เป็นการวิเคราะห์เชิงอภิมาน (meta-analysis) ที่รวมผลการวิจัยจำนวน 36 เรื่องจากสหรัฐอเมริกาและยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลกระทบโดยรวมของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผลการวิจัยระบุว่า การใช้โซเชียลมีเดียมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับเล็กถึงปานกลางกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองทั้งในรูปแบบออนไลน์ เช่น การแสดงความคิดเห็น การลงชื่อในแคมเปญออนไลน์ และการแชร์ข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตจริง เช่น การเข้าร่วมชุมนุมและการลงคะแนนเสียง นอกจากนี้ยังพบว่าโซเชียลมีเดียช่วยเพิ่มความรู้และความสนใจทางการเมืองของผู้ใช้งาน

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือ งานวิจัยของ Gil de Zúñiga, Jung et al. (2012) ที่ศึกษาในสหรัฐอเมริกาและยุโรป เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการใช้โซเชียลมีเดียต่อพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและผู้ใหญ่หนุ่มสาว วัตถุประสงค์คือการตรวจสอบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองบนแพลตฟอร์มดิจิทัลมีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในชีวิตจริงหรือไม่ ผลการวิจัยพบว่า การใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสื่อสารเกี่ยวกับการเมือง ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น หรือการแชร์ข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองนอกโลกออนไลน์ เช่น การเข้าร่วมชุมนุม การลงคะแนนเสียง และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่รัฐ

การทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้น แสดงให้เห็นว่าโซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่ผสมผสานระหว่างโลกออนไลน์และโลกออฟไลน์ อย่างไรก็ดี การประเมินผลกระทบในภาพรวมต้องพิจารณา

ร่วมกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และการเมืององแต่ละบริบททางสังคมก็เพื่อทำความเข้าใจบทบาทที่แท้จริงของโซเชียลมีเดียต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนอย่างครบถ้วนอย่างในวิจัยชิ้นนี้ที่มุ่งความสนใจที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ดังนั้น เพื่อให้เข้าใจบทบาทที่แท้จริงของโซเชียลมีเดียต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลี จำเป็นต้องวิเคราะห์ในบริบทเฉพาะของพื้นที่ ทั้งในเรื่องของโครงสร้างสังคม การเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยี และสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่มีความหลากหลายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับชุมชนยุคปัจจุบัน

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ดำเนินการด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ เพื่อศึกษาปรากฏการณ์การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 พื้นที่และกลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

3.1.1 พื้นที่ในการเก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้เลือกพื้นที่ในการศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีบทบาทและความสำคัญทางการเมืองในระดับปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร โดยมีความเข้มข้นทางการเมืองอย่างเด่นชัดทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ รวมถึงความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนที่มีการแสดงออกผ่านการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และมีความหลากหลายทางสังคมและเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการเป็นชุมชนเมือง ชุมชนอุตสาหกรรม และชุมชนกึ่งชนบทที่อยู่ในเขตปริมณฑล อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างแพร่หลาย ทั้งเพื่อการสื่อสาร การทำงาน การค้าขาย และการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง จึงเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะใช้เป็นกรณีศึกษาในครั้งนี้

3.1.2 กลุ่มตัวอย่างในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีการคัดเลือกอย่างรอบคอบเพื่อสะท้อนประสบการณ์และมุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่

1. นักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งมีบทบาทในการกำหนดหรือสนับสนุนกลไกการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลี และมีประสบการณ์โดยตรงในการประสานงานกับภาคประชาชน รวมถึงการใช้ช่องทางสื่อสารออนไลน์ในการเผยแพร่หรือรับฟังความคิดเห็น จำนวน 5 คน

2. ประชาชนและชุมชนในพื้นที่อำเภอบางพลี ที่มีประสบการณ์เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์ การติดตามข้อมูลข่าวสารทางการเมือง หรือการมีปฏิสัมพันธ์กับพรรคการเมืองและหน่วยงานรัฐในประเด็น

สาธารณะ ซึ่งถือเป็นกลุ่มที่มีประสบการณ์ตรงและสะท้อนผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ จำนวน 10 คน

การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญใช้ การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีความรู้ ความเข้าใจ หรือประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวข้องกับการใช้โซเชียลมีเดียในการมีส่วนร่วมทางการเมือง จากนั้นใช้วิธีการคัดเลือกแบบสโนว์บอล (Snowball Sampling) ขยายกลุ่มตัวอย่างจากผู้ให้ข้อมูลชุดแรก เพื่อเข้าถึงเครือข่ายประชาชนและผู้มีส่วนร่วมในชุมชนที่หลากหลายมากขึ้น ทำให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมหลายมิติ ทั้งในเชิงนโยบาย การปฏิบัติ และประสบการณ์ของประชาชนในพื้นที่

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

การวิจัยนี้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและบริบทจริงในพื้นที่ศึกษา เพื่อสะท้อนประสบการณ์และมุมมองเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยวิธีการเก็บข้อมูลประกอบด้วย

3.2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการเก็บข้อมูลที่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถถ่ายทอดความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้สึกได้อย่างอิสระและละเอียดลึกซึ้ง โดยผู้วิจัยจะใช้คำถามปลายเปิดเพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน ทั้งในเชิงประสบการณ์ส่วนตัวและมุมมองต่อกระบวนการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย โดยการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ได้แก่ นักการเมืองท้องถิ่น สมาชิกพรรคการเมือง หรือผู้มีบทบาทด้านการสื่อสารทางการเมืองในพื้นที่อำเภอบางพลี โดยการสัมภาษณ์จะสะท้อนถึงบทบาทและกลยุทธ์ในการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน การสื่อสารนโยบาย และการรับฟังความคิดเห็นจากประชาชน

2. กลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี ได้แก่ ประชาชนทั่วไปที่มีการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อติดตาม แสดงความคิดเห็น หรือเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การสัมภาษณ์จะมุ่งเน้นไปที่ประสบการณ์ตรง แรงจูงใจ ทัศนคติ และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการใช้โซเชียลมีเดียในการมีส่วนร่วมทางการเมือง

3.2.2 การสังเกตการณ์ (Observation)

ผู้วิจัยใช้ทั้งการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในพื้นที่ออนไลน์ เช่น เพจทางการเมือง กลุ่มเฟซบุ๊ก หรือแพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง รวมถึงการสังเกตการณ์ในกิจกรรมที่เชื่อมโยงจากโลกออนไลน์สู่ออฟไลน์ เช่น เวทีเสวนาหรือกิจกรรมรณรงค์ของพรรคการเมืองในพื้นที่

ข้อมูลจากการสังเกตการณ์จะช่วยทำความเข้าใจพฤติกรรมการสื่อสารของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย บรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับประชาชนในพื้นที่บางพลี โดยการเก็บข้อมูลทั้งสองวิธีจะบันทึกด้วยการจดบันทึกภาคสนาม (Field Notes) และการบันทึกเสียง (เมื่อได้รับอนุญาต) เพื่อนำมาถอดความวิเคราะห์ และตีความเชิงลึกต่อไป

3.3 เครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยใช้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดชุดคำถามแบบปลายเปิดที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัย เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นและเล่าประสบการณ์ได้อย่างอิสระ พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้วิจัยสามารถสอบถามเพิ่มเติมในประเด็นที่เกี่ยวข้องระหว่างการสัมภาษณ์ได้ เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ออกแบบไว้สำหรับกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม

กลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น ออกแบบประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

1. บทบาทของตนเองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารนโยบายและสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน
2. กลยุทธ์หรือวิธีการที่ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย
3. วิธีการรับฟังความคิดเห็นและตอบสนองต่อประชาชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์
4. ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อการเมืองท้องถิ่น
5. แนวทางหรือข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์

กลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี ออกแบบประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

1. พฤติกรรมการใช้โซเชียลมีเดียเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การติดตาม แสดงความคิดเห็น แชร์ข้อมูล หรือเข้าร่วมกลุ่ม/เพจ

2. ประสบการณ์การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์
3. มุมมองเกี่ยวกับสื่อสังคมออนไลน์ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล เป็นการดำเนินการภายหลังจากการประมวลองค์ความรู้จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยนำผลลัพธ์ที่ได้มาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย โดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความข้อมูล (Thematization) และสังเคราะห์ด้วยแนวคิดและทฤษฎีการวิจัยครั้งนี้

3.5 ระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลา 3 เดือน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม – กันยายน 2568

3.6 แผนการดำเนินงาน (Action plan)

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	ปีที่ 2568		
	เดือน		
	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน
รวบรวมองค์ความรู้และสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง โดยได้ดำเนินการทั้งการรวบรวมและทบทวนเอกสาร ทั้งเอกสารวิชาการ เอกสารราชการ ข้อมูลและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง	/		
จัดทำโครงร่างวิจัยบทที่ 1-3	/	/	
พัฒนาแบบสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง		/	
วางแผนการลงพื้นที่ภาคสนาม		/	
ลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจบริบทพื้นที่ โดยทำความรู้จักและสร้างความคุ้นเคยกับกลุ่มตัวอย่าง			/

กิจกรรม/ขั้นตอนการดำเนินงาน	ปีที่ 2568		
	เดือน		
	กรกฎาคม	สิงหาคม	กันยายน
ประมวลผลและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่ครั้งที่ 1			/
ลงพื้นที่ภาคสนามครั้งที่ 2 สัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม			/
สังเคราะห์และวิเคราะห์ข้อมูลจากากรลงพื้นที่ตามแนวคิดและทฤษฎีที่ออกแบบการวิจัย			/
จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์			/

บทที่ 4
ผลการวิจัย

บทนี้นำเสนอผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย และ (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมดังกล่าวในบริบทพื้นที่อำเภอบางพลี

การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 2 กลุ่ม ได้แก่ (1) กลุ่มนักการเมืองในพื้นที่ และ (2) กลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี ซึ่งมีความหลากหลายด้านช่วงวัย ระดับการใช้เทคโนโลยี และระดับความสนใจทางการเมือง ข้อมูลทั้งหมดได้รับการวิเคราะห์ด้วยแนวทางการวิเคราะห์เชิงตีความ (Interpretative Analysis) และการวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางการเมืองกับพฤติกรรมการใช้โซเชียลมีเดียในระดับพื้นที่

ผลการศึกษาพบว่า โซเชียลมีเดียได้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะดิจิทัล (digital public sphere) ที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการสื่อสารทางการเมืองในอำเภอบางพลี โดยเปิดโอกาสให้นักการเมืองสามารถนำเสนอนโยบาย สร้างวาระทางการเมือง และสื่อสารกับประชาชนได้โดยตรง ขณะเดียวกันประชาชนสามารถติดตาม แสดงความคิดเห็น หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมืองได้สะดวกและรวดเร็วมากขึ้นเมื่อเทียบกับอดีต

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการมีส่วนร่วมที่ปรากฏไม่ได้มีรูปแบบเดียว หากแต่มีความแตกต่างตามบริบททางสังคม ช่วงวัย ทุนทางดิจิทัล และระดับความสนใจทางการเมืองของแต่ละบุคคล กลุ่มนักการเมืองมองโซเชียลมีเดียในฐานะเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ที่ต้องอาศัยทีมงาน การจัดการข้อมูล และการตอบสนองอย่างรวดเร็ว ขณะที่กลุ่มประชาชนสะท้อนทั้งมิติของการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายขึ้น ความรู้สึกใกล้ชิดกับพรรคการเมือง ตลอดจนข้อจำกัด เช่น ความลังเลในการแสดงความคิดเห็น ความไม่เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี และปัญหาข่าวสารที่ไม่ถูกต้อง

ในเชิงบริบทพื้นที่ อำเภอบางพลีเป็นพื้นที่กึ่งเมือง–กึ่งอุตสาหกรรมที่มีประชากรหลากหลายทั้งคนท้องถิ่นดั้งเดิมและประชากรย้ายถิ่น การขยายตัวของโครงสร้างเมืองและหมู่บ้านจัดสรรทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนแปลงไป การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียจึงเข้ามามีบทบาทในการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารทางการเมือง และกลายเป็นกลไกสำคัญในการสร้างการรับรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่

ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมผ่านโซเชียลมีเดียส่วนใหญ่ปรากฏในลักษณะของการติดตามข่าวสาร การรับรู้ การแสดงความคิดเห็นในวงจำกัด และการแลกเปลี่ยนในกลุ่มที่มีความสนใจร่วมกัน มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับการกำหนดนโยบายหรือการตัดสินใจเชิงโครงสร้างโดยตรง สะท้อนให้เห็นว่าแม้เทคโนโลยีดิจิทัลจะขยายพื้นที่การสื่อสาร แต่ระดับอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองยังคงอยู่ภายใต้โครงสร้างทางการเมืองและสถาบันที่มีอยู่เดิม

บทนี้แบ่งการนำเสนอผลการศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1) รูปแบบและยุทธศาสตร์การใช้โซเชียลมีเดียของนักการเมืองในพื้นที่
2) พฤติกรรมและลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย
3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง
4) พลวัตและข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลี

ผลการศึกษา

4.1 รูปแบบและยุทธศาสตร์การใช้โซเชียลมีเดียของนักการเมืองในพื้นที่

อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะกึ่งเมือง–กึ่งอุตสาหกรรม และมีการขยายตัวของที่อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งหมู่บ้านดั้งเดิม หมู่บ้านจัดสรร และพื้นที่อุตสาหกรรม ความหลากหลายของประชากรทั้งคนท้องถิ่นดั้งเดิมและประชากรย้ายถิ่น ส่งผลให้รูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมและการสื่อสารทางการเมืองในพื้นที่มีความซับซ้อนมากขึ้น การเข้าถึงประชาชนจึงไม่อาจอาศัยเพียงรูปแบบการหาเสียงหรือการลงพื้นที่แบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่ต้องอาศัยเครื่องมือดิจิทัลควบคู่กันไป โดยเฉพาะสื่อโซเชียลมีเดียซึ่งกลายเป็นช่องทางหลักในการเชื่อมโยงนักการเมืองกับประชาชนในบริบทปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักการเมืองในพื้นที่ พบว่า โซเชียลมีเดียถูกมองในฐานะ “เครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ทางการเมือง” มากกว่าจะเป็นเพียงช่องทางประชาสัมพันธ์ทั่วไป กล่าวคือ การสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ต้องมีกรอบแนวคิด วิธีดำเนินงาน และเป้าหมายที่ชัดเจน

นักการเมืองรายหนึ่งอธิบายแนวทางการทำงานผ่านแนวคิด “3 จริง” ซึ่งประกอบด้วย คนจริง พื้นที่จริง และสถานการณ์จริง โดยสะท้อนว่า

> *“เราใช้ 3 จริง ในการทำงานโซเชียล ทั้งในพื้นที่และภาพรวม จริงที่หนึ่งคือคนจริง จริงที่สองคือพื้นที่จริง ลงพื้นที่จริง ๆ และจริงที่สามคือสถานการณ์จริง ต้องไปที่สถานการณ์นั้นจริง ๆ ไปเจอผู้ประสบภัยจริง ๆ”*
>
> (นักการเมืองในพื้นที่คนที่ 1, การสัมภาษณ์)

แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า แม้การสื่อสารจะเกิดขึ้นในพื้นที่ดิจิทัล แต่ความชอบธรรมและความน่าเชื่อถือทางการเมืองยังคงตั้งอยู่บนฐานของการปฏิบัติการในพื้นที่จริง กล่าวคือ โซเชียลมีเดียทำหน้าที่เป็นกลไก “ขยายผล” ของการลงพื้นที่ มากกว่าจะเป็นพื้นที่ที่แยกขาดจากการทำงานภาคสนาม การถ่ายทอดภาพการลงพื้นที่ การพบปะผู้ได้รับผลกระทบ หรือการอธิบายปัญหาเชิงโครงสร้างผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ จึงเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโลกออฟไลน์กับโลกออนไลน์อย่างเป็นระบบ

นอกจากนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์ยังเชื่อมโยงหลัก “3 จริง” เข้ากับกระบวนการสร้าง “คน เครือข่าย และความรู้” เพื่อทำให้การสื่อสารไม่หยุดอยู่เพียงการนำเสนอข้อมูล แต่เป็นการสร้างฐานสนับสนุนและความเข้าใจทางการเมืองในระยะยาว การสร้างเครือข่ายของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาในพื้นที่ เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือสาธารณูปโภคพื้นฐาน ถูกมองว่าเป็นกระบวนการเปลี่ยน “ผู้ร้องเรียน” ให้กลายเป็น “ผู้มีส่วนร่วม” ในทางการเมือง ซึ่งสะท้อนมิติของการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อขยายเครือข่ายทางสังคม (network expansion) และเสริมสร้างทุนทางสังคมในระดับพื้นที่

ในเชิงโครงสร้างการบริหารจัดการ พบว่า การสื่อสารผ่านโซเชียลมีเดียมีลักษณะเป็นระบบและมีการจัดแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (สส.) ซึ่งมีทีมผู้ช่วยและผู้ชำนาญการเฉพาะด้านเพื่อรองรับการตอบสนองต่อประเด็นที่หลากหลาย ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งอธิบายว่า

> *“ช่องทางหลักคือเพจเฟสบุคประจำตัว สส ประชาชนจะอินบ๊อกมา แล้วจะมีแอดมินตอบ โดยแยกตามความชำนาญ เช่น ด้านสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน 1 คน ด้านสิ่งแวดล้อม 1 คน เพราะ สส ไม่ได้เก่งทุกเรื่อง”*
>
> (นักการเมืองในพื้นที่คนที่ 2, การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียเป็นการดำเนินการโดยบุคคลเพียงลำพัง แต่เป็นการทำงานเชิงทีมที่มีการจัดการความรู้ (knowledge management) และการคัดกรองข้อมูล (screening process) อย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้ เนื่องจากภาระหน้าที่ในการดูแลประชาชนจำนวนมากในเขตเลือกตั้ง ผู้ให้สัมภาษณ์ยังชี้ให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างว่า

“ลองคิดภาพที่ สส 1 คนดูแล คือ 150,000 คนที่มีสิทธิ์เลือกตั้ง ที่ยังไม่รวมประชากรแฝง”

(นักการเมืองในพื้นที่คนที่ 2, การสัมภาษณ์)

ตัวเลขดังกล่าวสะท้อนความไม่สมดุลระหว่างจำนวนผู้แทนกับจำนวนประชาชนในพื้นที่ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อปริมาณข้อมูลและข้อร้องเรียนที่หลั่งไหลเข้าสู่แพลตฟอร์มออนไลน์ ดังนั้น การจัดหมวดหมู่ปัญหา เช่น การแยกประเด็นสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานออกจากประเด็นระดับนโยบายชาติ จึงเป็นกลไกสำคัญในการแปลง “เสียงของประชาชนในโลกดิจิทัล” ให้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขในเชิงระบบ

ในอีกมิติหนึ่ง ผู้ศึกษาได้ข้อค้นพบนี้จากนักการเมืองอีกรายที่สะท้อนว่า โซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดวาระทางการเมือง (agenda setting) โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่การแข่งขันทางนโยบายมีความเข้มข้นสูง ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่า

“ที่ประสบความสำเร็จเลยนะ เราสามารถมีประเด็นชัดหรือที่เรียกว่าวาระนำในช่วงที่เข้าสู่เลือกตั้งได้ แล้วเราสื่อสารไปที่ประชาชน... แบบว่า ถ้าคุณต้องการแบบนี้ คุณต้องเลือกพรรคเรา”

(นักการเมืองในพื้นที่คนที่ 3, การสัมภาษณ์)

คำกล่าวดังกล่าวสะท้อนว่า โซเชียลมีเดียทำหน้าที่เป็นพื้นที่ในการกำหนดประเด็นหลักที่ต้องการผลักดัน และสร้างการรับรู้ซ้ำ (repetition) จนเกิดความจดจำในหมู่ผู้ติดตาม การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์จึงเป็นเพียงการแจ้งข่าวสาร แต่เป็นการจัดลำดับความสำคัญของประเด็นและสร้างกรอบการรับรู้ (framing) ทางการเมืองในหมู่ประชาชน

โดยสรุป ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า สำหรับกลุ่มนักการเมืองในอำเภอบางพลี โซเชียลมีเดียมีบทบาทในสามมิติสำคัญ ได้แก่ (1) เป็นเครื่องมือเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างความน่าเชื่อถือและฐานสนับสนุน (2) เป็นช่องทางการสื่อสารสองทางที่เอื้อต่อการรับฟังและตอบสนองต่อข้อร้องเรียนของประชาชน และ (3) เป็นพื้นที่ในการกำหนดวาระและสร้างการรับรู้ทางการเมืองในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม ประสิทธิภาพของการใช้โซเชียลมีเดียยังขึ้นอยู่กับทรัพยากร ทีมงาน และศักยภาพในการบริหารจัดการข้อมูล ซึ่งอาจก่อให้เกิดความแตกต่างด้านความได้เปรียบระหว่างพรรคการเมืองในพื้นที่

4.2 พฤติกรรมและลักษณะการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลี พบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียไม่ได้มีลักษณะเป็นรูปแบบเดียวหรือดำรงอยู่ในระดับเดียวกัน หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่มีความหลากหลายและซับซ้อน โดยแตกต่างกันตามช่วงวัย ระดับทักษะดิจิทัล ความสนใจทางการเมือง ตลอดจนบริบททางสังคมและประสบการณ์ชีวิตของแต่ละบุคคล การมีส่วนร่วมจึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการแสดงความคิดเห็นหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างเปิดเผย แต่ครอบคลุมตั้งแต่การติดตามรับรู้ข้อมูลแบบเงียบ การมีปฏิสัมพันธ์ในวงจำกัด ไปจนถึงการแสดงออกเชิงสาธารณะในพื้นที่ออนไลน์

4.2.1 การมีส่วนร่วมในฐานะ “ผู้รับสาร”

ในระดับแรก พบว่า ประชาชนจำนวนหนึ่งมีบทบาทในฐานะ “ผู้รับสาร” เป็นหลัก กล่าวคือ ใช้โซเชียลมีเดียเพื่อติดตามข่าวสารและรับรู้ข้อมูลทางการเมือง โดยไม่ได้มีการโต้ตอบแสดงความคิดเห็น หรือแสดงจุดยืนอย่างชัดเจน กลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานและวัยกลางคนที่ใช้แพลตฟอร์มอย่าง Facebook และ TikTok ในชีวิตประจำวัน การรับสารมักเกิดขึ้นในลักษณะของการเลื่อนดูเนื้อหาตามกระแสที่แพลตฟอร์มนำเสนอ โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้งที่เนื้อหาทางการเมืองปรากฏถี่ขึ้นในหน้าฟีด

ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งสะท้อนว่า

> *“ส่วนมากเล่นเฟสบุคกับติ๊กต๊อก... ตอนเลือกตั้งครั้งล่าสุดติ๊กต๊อกมันเด้งขึ้นมา รู้สึกว่ามันง่าย เป็นคลิปด้วย ดูแล้วก็ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเรื่องจริงจัง บางพรรคทำคลิปตลก เราชอบแบบใช้ภาษาง่าย ๆ”*
>
> (คุณเอ (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

คำกล่าวดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการนำเสนอมีผลต่อการเปิดรับข้อมูลทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ เนื้อหาที่สั้น กระชับ ใช้ภาษาง่าย และผสมผสานความบันเทิง สามารถลดระยะห่างระหว่าง “การเมือง” กับชีวิตประจำวันของผู้รับสาร ทำให้การเมืองกลายเป็นเนื้อหาที่เข้าถึงได้ง่ายกว่าสื่อรูปแบบดั้งเดิม อีกทั้งการปรากฏซ้ำของเนื้อหาเดิมผ่านกลไกของแพลตฟอร์มยังส่งผลต่อความคุ้นเคยและความรู้สึกผูกพันกับพรรคการเมืองหรือผู้สมัครบางราย ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวเพิ่มเติมว่า

“พอดูคลิปบ่อย ๆ มันก็เหมือนรู้จัก เด้งแต่พรรคเดิม ๆ กลายเป็นว่าติดตามไปแล้ว มันก็มีส่วนมาก ๆ ให้เราอยากเลือกเค้านะ”

(คุณเอ (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการติดตามและรับรู้ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง แต่ผู้ให้สัมภาษณ์รายเดียวกันยืนยันว่า

“เรื่องแสดงความคิดเห็น ไม่เลยค่ะ น้อยมาก เราแค่ดู ไม่ค่อยกล้าไปเปิดเผยตัวเขียนตอบเลยค่ะ”

(คุณเอ (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อค้นพบนี้สะท้อนว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลไม่ได้แปลความได้เพียงจากการแสดงออกที่มองเห็นได้ในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมในลักษณะเงียบ ซึ่งแม้จะไม่ปรากฏร่องรอยการโต้ตอบ แต่ก็อาจส่งผลต่อทัศนคติและการตัดสินใจทางการเมืองในระดับบุคคล

4.2.2 ข้อจำกัดด้านช่วงวัยและทักษะดิจิทัล

ในอีกมิติหนึ่ง ผลการศึกษาพบ ข้อจำกัดที่สัมพันธ์กับช่วงวัยและระดับทักษะดิจิทัล โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลได้อย่างกว้างขวาง แต่ความสามารถในการใช้งานจริงกลับแตกต่างกันอย่างชัดเจน ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งซึ่งมีอายุ 65 ปี ระบุว่า

“แก่แล้ว ไม่ได้เล่นเลย ดูทีวีเอา 65 แล้วลูก ถ้าเลือกตั้งก็ฟัง ๆ จากลูกหลาน… โทรศัพท์เราก็ช้า ก็เก่า ให้ไปดูแบบเด็ก ๆ ทำไม่เป็น”

(คุณประสาน (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

คำกล่าวนี้สะท้อนว่าการเข้าถึงข้อมูลทางการเมืองผ่านสื่อดิจิทัลยังคงผูกพันกับทุนทางเทคโนโลยี ทั้งในด้านอุปกรณ์ ความคุ้นเคย และความมั่นใจในการใช้งาน เมื่อขาดองค์ประกอบดังกล่าว การมีส่วนร่วมจึงหันกลับไปพึ่งพาช่องทางดั้งเดิม เช่น โทรทัศน์ หรือการรับข้อมูลจากสมาชิกในครอบครัว ผู้ให้สัมภาษณ์รายเดียวกันกล่าวเพิ่มเติมว่า

“ไม่เคยใช้ทำอะไรเลย ไม่เคยตอบอะไรเลย ทำไม่เป็น มันยุ่งยาก”

(คุณประสาน (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

สถานการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่า แม้สื่อสังคมออนไลน์จะขยายโอกาสเชิงโครงสร้าง แต่การมีส่วนร่วมในทางปฏิบัติยังคงขึ้นอยู่กับศักยภาพและเงื่อนไขเฉพาะของแต่ละบุคคล

4.2.3 การมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์และการแสดงออก

ในอีกด้านหนึ่ง กลุ่มประชาชนที่มีความสนใจทางการเมืองสูงหรือมีความตื่นตัวต่อประเด็นสาธารณะ มีแนวโน้มใช้โซเชียลมีเดียในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและเข้าร่วมชุมชนออนไลน์ ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งกล่าวว่า

“ผมเข้าร่วมเพจพรรคการเมืองหนึ่งกับเพจข่าวครับ มีทั้งติดตาม แสดงความคิดเห็นบ้าง แต่เป็นการ discuss กับสมาชิกเพจ ไม่ได้ด่าว่ากัน”

(คุณบอล (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนว่า พื้นที่ออนไลน์สามารถทำหน้าที่เป็นเวทีสนทนาและแลกเปลี่ยนข้อมูลในลักษณะสองทาง ผู้ใช้บางรายไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่มีบทบาทในการร่วมสร้างบทสนทนา อย่างไรก็ตาม ผู้ให้สัมภาษณ์รายเดียวกันยังสะท้อนความกังวลเกี่ยวกับข้อมูลที่ไม่ถูกต้องว่า

“ข่าวที่ไม่จริงมันแยกยากมาก ๆ บางคนก็เชื่อไปเลย พอเชื่อข่าวปลอม มันก็เอฟเฟคต่อพรรคนั้นหรือคน ๆ นั้นแน่นอน”

(คุณบอล (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ประเด็นนี้สะท้อนถึงพลวัตของข้อมูลในพื้นที่ดิจิทัล ซึ่งการแพร่กระจายของข่าวสารสามารถส่งผลต่อการรับรู้และการตัดสินใจทางการเมืองได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ ยังพบว่าประชาชนบางส่วนมีแนวโน้มเลือกติดตามเฉพาะพรรคการเมืองที่สอดคล้องกับความสนใจหรือความเชื่อของตน ดังคำกล่าวว่า

> “มีโซเชียล เราก็เลือกดูแต่พรรคที่เราสนใจ เราก็ยิ่งชอบ… เวลาด่าหรือเวลาชมก็คุยไปด้วยกัน”
>
> (คุณจ๋า (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนรูปแบบการรับสารที่มีการคัดเลือกตามความชอบเดิม ซึ่งทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นภายในกลุ่มที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกัน

โดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในอำเภอบางพลีมีลักษณะเป็นสเปกตรัมที่หลากหลาย ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลแบบเงียบ การติดตามโดยไม่แสดงออก การมีปฏิสัมพันธ์ในวงจำกัด ไปจนถึงการแสดงออกเชิงสาธารณะ ระดับของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านช่วงวัย ทักษะดิจิทัล ความสนใจทางการเมือง และบริบททางสังคมของแต่ละบุคคล แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดพื้นที่การสื่อสารสองทางในเชิงโครงสร้าง แต่ในทางปฏิบัติ ความสามารถและความพร้อมของผู้ใช้ยังคงเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนดระดับของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่ดิจิทัลดังกล่าว

4.3 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง

จากการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลีไม่ได้แยกขาดออกจากส่วนใดส่วนหนึ่งแต่เป็นผลลัพธ์ของปัจจัยหลายประการที่ทำงานร่วมกันอย่างซับซ้อน ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับบริบทแวดล้อมทางสังคม การมีส่วนร่วมที่ปรากฏผ่านโซเชียลมีเดียจึงไม่ใช่เพียงพฤติกรรมที่เกิดจากความสะดวกของเทคโนโลยี หากแต่เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกับโครงสร้างโอกาสทางการสื่อสาร ความสามารถของผู้ใช้ ตลอดจนการรับรู้ต่อบทบาทของตนเองในฐานะพลเมือง

ในระดับบุคคล ความแตกต่างด้านความสนใจทางการเมืองและการรับรู้ถึงความเกี่ยวข้องของประเด็นทางการเมืองกับชีวิตประจำวัน มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดระดับการมีส่วนร่วม บุคคลที่ตระหนักว่าการเมืองส่งผลกระทบต่อสิทธิ โอกาส หรือคุณภาพชีวิตของตน มักมีแนวโน้มติดตามข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ แสดงความคิดเห็น หรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในพื้นที่ออนไลน์ ขณะที่ผู้ที่มองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัวหรือไม่มีผลโดยตรงต่อชีวิตของตน จะจำกัดบทบาทของตนไว้เพียงการรับรู้ข้อมูลแบบเงียบ ๆ การรับรู้เช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า “ความเกี่ยวข้องเชิงประสบการณ์” เป็นกลไกสำคัญที่ผลักดันให้บุคคลก้าวข้ามจากสถานะผู้สังเกตการณ์ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์

นอกจากนี้ ประสบการณ์ชีวิตและพื้นฐานทางสังคมยังมีส่วนกำหนดทัศนคติและรูปแบบการมีส่วนร่วมของแต่ละบุคคล กลุ่มวัยทำงานที่เผชิญกับภาระค่าครองชีพ นโยบายแรงงาน หรือการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ อาจมีแรงจูงใจในการติดตามและแสดงความคิดเห็นมากกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง ในขณะเดียวกัน ผู้สูงอายุบางส่วนอาจรับรู้การเมืองผ่านกรอบประสบการณ์ในอดีต และเลือกมีส่วนร่วมในลักษณะที่สอดคล้องกับความคุ้นเคยของตน เช่น การรับฟังข้อมูลจากบุคคลใกล้ชิดมากกว่าการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะออนไลน์ ความแตกต่างดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้เป็นเพียงพฤติกรรมเชิงเทคนิค แต่สัมพันธ์กับโครงสร้างประสบการณ์ทางสังคมที่แต่ละบุคคลสั่งสมมา

ในมิติของทักษะดิจิทัล ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและการประเมินข้อมูลข่าวสารเป็นอีกเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดขอบเขตของการมีส่วนร่วม แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรีมากขึ้น แต่ความสามารถในการใช้งานแพลตฟอร์มต่าง ๆ ไม่ได้กระจายตัวอย่างเท่าเทียม ความไม่มั่นใจในการพิมพ์ข้อความ การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว หรือการตรวจสอบความถูกต้องของข่าวสาร อาจทำให้บางบุคคลเลือกจำกัดบทบาทของตนเองไว้เพียงการรับข้อมูลเท่านั้น ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลจึงไม่ได้ขึ้นอยู่กับสิทธิในการเข้าถึงเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับศักยภาพในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ

ในระดับบริบทพื้นที่และสภาพแวดล้อม บรรยากาศของการสื่อสารในสังคมออนไลน์มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการตัดสินใจแสดงความคิดเห็น พื้นที่ออนไลน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การโต้เถียงอย่างรุนแรง หรือการใช้ถ้อยคำโจมตี อาจสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้กับผู้ใช้บางกลุ่ม ส่งผลให้เลือกหลีกเลี่ยงการแสดงออก แม้จะมีความเห็นหรือข้อมูลในใจ การถอนตัวเช่นนี้ไม่ได้หมายถึงการไม่สนใจการเมือง หากแต่เป็นการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมการสื่อสารที่ผู้ใช้ประเมินว่าอาจก่อให้เกิดความเสี่ยงทางสังคมหรือความสัมพันธ์ส่วนตัว อีกทั้ง ลักษณะของเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอข้อมูลก็มีบทบาทสำคัญในกระบวนการกำหนดระดับการมีส่วนร่วม เนื้อหาที่กระชับ เข้าใจง่าย และสอดคล้องกับประสบการณ์ของผู้รับสาร มีแนวโน้มกระตุ้นให้เกิดการติดตามและปฏิสัมพันธ์มากกว่าเนื้อหาที่ซับซ้อนหรือยาวเกินไป ในสภาพแวดล้อมที่ข้อมูลจำนวนมากแข่งขันกันเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้ รูปแบบการสื่อสารจึงกลายเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการตัดสินใจว่าจะ “เลื่อนผ่าน” หรือ “หยุดอ่านและมีส่วนร่วม”

4.3.1 ปัจจัยด้านระดับความสนใจและความตื่นตัวทางการเมือง

ปัจจัยด้านระดับความสนใจและความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนถือเป็นกลไกพื้นฐานที่กำหนดทิศทางและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมผ่านโซเชียลมีเดียอย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์พบว่า บุคคลที่มีการติดตามสถานการณ์บ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ มักแสดงบทบาทที่มากกว่าการเป็นเพียงผู้รับสาร กล่าวคือ มีการอ่าน วิเคราะห์ เปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่งข่าว ตลอดจนแสดงความคิดเห็นหรือโต้ตอบในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ ในทางตรงกันข้าม ผู้ที่รับรู้ว่าการเมืองเป็นเรื่องห่างไกลจากชีวิตประจำวันหรือเป็นเรื่องซับซ้อนเกินกว่าจะเข้าไปมีบทบาท มักจำกัดตนเองอยู่เพียงระดับการรับรู้ข่าวสารโดยไม่แสดงออกเชิงปฏิสัมพันธ์

ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งสะท้อนมุมมองไว้อย่างชัดเจนว่า

“ผมตามข่าวการเมืองตลอด เพราะมันกระทบชีวิตเราโดยตรง ก็เลยอยากรู้ว่าเขาทำอะไรบ้าง บางทีก็เข้าไปคอมเมนต์ในเพจข่าว”

(คุณเสรี (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการรับรู้ผลกระทบเชิงรูปธรรมกับแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม กล่าวคือ เมื่อบุคคลตระหนักว่าการตัดสินใจเชิงนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐส่งผลต่อสิทธิ หน้าที่ หรือคุณภาพชีวิตของตนโดยตรง ความสนใจทางการเมืองย่อมเพิ่มสูงขึ้น และนำไปสู่การแสดงออกในพื้นที่สาธารณะมากขึ้นตามลำดับ

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ให้สัมภาษณ์บางรายให้ข้อมูลว่า

“ก็ไม่ได้สนใจมาก ดูผ่าน ๆ ถ้าเด้งขึ้นมาก็ดู แต่ไม่ได้ถึงขั้นไปถกเถียงอะไร”

(คุณพลอย (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนลักษณะการมีส่วนร่วมแบบจำกัดขอบเขต ซึ่งมักเกิดจากการมองว่าการเมืองไม่ใช่ประเด็นเร่งด่วนในชีวิตประจำวัน หรือเป็นเรื่องที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ด้วยเสียงของตนเพียงลำพัง สภาวะเช่นนี้ส่งผลให้บทบาทของบุคคลหยุดอยู่ในระดับ “การรับรู้” มากกว่าการ “แสดงออก” หรือ “มีปฏิสัมพันธ์”

จะเห็นได้ว่าระดับความสนใจทางการเมืองไม่ได้เป็นเพียงความชอบส่วนบุคคล หากแต่สัมพันธ์กับกระบวนการรับรู้ทางสังคม ประสบการณ์ชีวิต และการตีความบทบาทของตนในฐานะพลเมือง ผู้ที่มีประสบการณ์เผชิญผลกระทบจากนโยบายรัฐ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการ หรือบริการสาธารณะ มักพัฒนาความตื่นตัวทางการเมืองสูงกว่าผู้ที่ไม่รู้สึกถึงผลกระทบดังกล่าวโดยตรง

นอกจากนี้ ความตื่นตัวทางการเมืองยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนในการสื่อสารหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในพื้นที่ออนไลน์ หากบุคคลเชื่อว่าความเห็นของตนมีคุณค่าและสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ แม้เพียงในระดับการแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือการสร้างความตระหนักรู้ ก็มีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมมากขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากมองว่าการแสดงความคิดเห็นอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง หรือไม่ก่อให้เกิดผลลัพธ์ใด ๆ การมีส่วนร่วมย่อมลดระดับลงโดยอัตโนมัติ

ดังนั้น ปัจจัยด้านระดับความสนใจและความตื่นตัวทางการเมืองจึงทำหน้าที่เป็นฐานกำหนดโครงสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่ดิจิทัล กล่าวคือ ยิ่งบุคคลตระหนักถึงความเกี่ยวข้องระหว่างการเมืองกับชีวิตประจำวันมากเท่าใด โอกาสในการก้าวจากบทบาทผู้รับสารไปสู่ผู้มีปฏิสัมพันธ์และผู้แสดงออกทางการเมืองก็ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น อันสะท้อนให้เห็นพลวัตของการมีส่วนร่วมที่ไม่ได้เป็นปรากฏการณ์ตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามระดับการรับรู้ ความสนใจ และความหมายที่แต่ละบุคคลมอง “การเมือง” ในบริบทชีวิตประจำวัน

4.3.2 ปัจจัยด้านทักษะดิจิทัลและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี

ปัจจัยด้านทักษะดิจิทัลและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบสำคัญที่กำหนดขอบเขตและรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ แม้แพลตฟอร์มดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี แต่ในทางปฏิบัติ ความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีกลับมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ความแตกต่างดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อระดับการมีส่วนร่วม กล่าวคือ ผู้ที่มีทักษะดิจิทัลสูงและมีความมั่นใจในการใช้งานแพลตฟอร์มต่าง ๆ มักมีบทบาทในฐานะผู้แสดงความคิดเห็น ผู้ตั้งคำถาม หรือผู้แลกเปลี่ยนข้อมูล ในขณะที่ผู้ที่ขาดทักษะหรือไม่มั่นใจในการใช้เทคโนโลยีมักจำกัดบทบาทของตนอยู่เพียงการรับสาร

จากการสัมภาษณ์ พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุหรือผู้ที่ไม่คุ้นเคยกับการใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์มีแนวโน้มหลีกเลี่ยงการแสดงออกในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ แม้จะมีความสนใจต่อประเด็นทางการเมืองก็ตาม ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์วัย 65 ปีที่สะท้อนข้อจำกัดเชิงปฏิบัติไว้อย่างชัดเจนว่า

“โทรศัพท์ก็ใช้แค่รับสาย ดูยูทูบบ้าง แต่ให้ไปพิมพ์อะไรตอบเขา ทำไม่เป็น กลัวกดผิด”

(คุณประสาน (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อุปสรรคไม่ได้อยู่ที่การขาดความสนใจทางการเมือง หากแต่อยู่ที่ความไม่มั่นใจในทักษะการใช้งานและความกลัวต่อความผิดพลาดทางเทคนิค ความ

กังวลว่าจะ “กดผิด” หรือ “ทำไม่เป็น” ส่งผลให้บุคคลเลือกหลีกเลี่ยงการมีปฏิสัมพันธ์ แม้จะมีความต้องการแสดงความคิดเห็นอยู่ภายในก็ตาม

ปัจจัยด้านทักษะดิจิทัลจึงไม่ได้หมายถึงเพียงความสามารถในการใช้เครื่องมือพื้นฐาน เช่น การพิมพ์ข้อความหรือการกดแชร์ข้อมูลเท่านั้น หากยังครอบคลุมถึงความเข้าใจโครงสร้างของแพลตฟอร์ม การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล การตั้งค่าความเป็นส่วนตัว ตลอดจนการรับมือกับปฏิสัมพันธ์เชิงลบในพื้นที่ออนไลน์ บุคคลที่มีทักษะดังกล่าวย่อมสามารถเคลื่อนไหวและสื่อสารในพื้นที่ดิจิทัลได้อย่างมั่นใจมากกว่า

นอกจากนี้ ความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยียังเชื่อมโยงกับประสบการณ์สะสมและการได้รับการสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น การได้รับคำแนะนำจากบุตรหลานหรือเพื่อนร่วมงาน การเข้าร่วมอบรมทักษะดิจิทัล หรือการมีโอกาสทดลองใช้งานอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยเหล่านี้ช่วยลดความวิตกกังวลและเพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ดิจิทัล ซึ่งส่งผลให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีแนวโน้มขยายตัว

ในทางตรงกันข้าม เมื่อบุคคลรับรู้ว่าตนเองขาดความสามารถเชิงเทคนิค หรือเกรงกลัวต่อผลกระทบจากการแสดงความคิดเห็น เช่น การถูกโต้แย้งอย่างรุนแรงหรือการถูกวิพากษ์วิจารณ์ในที่สาธารณะ การมีส่วนร่วมย่อมลดระดับลงโดยอัตโนมัติ และอาจจำกัดอยู่เพียงการติดตามข่าวสารแบบเงียบ (passive consumption)

ดังนั้น ปัจจัยด้านทักษะดิจิทัลและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยีจึงทำหน้าที่เป็น “เงื่อนไขพื้นฐาน” ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล กล่าวคือ แม้บุคคลจะมีความสนใจทางการเมืองสูงเพียงใด หากขาดทักษะและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี การมีส่วนร่วมก็อาจไม่สามารถแสดงออกอย่างเต็มศักยภาพได้ ปัจจัยดังกล่าวจึงสะท้อนมิติความไม่เท่าเทียมเชิงดิจิทัลที่ยังคงดำรงอยู่ และส่งผลต่อโอกาสในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในบริบทปัจจุบัน

4.3.3 ปัจจัยด้านบรรยากาศทางสังคมและความรู้สึกปลอดภัยในการแสดงออก

บรรยากาศทางสังคมในพื้นที่ออนไลน์และความรู้สึกปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้สื่อสังคมออนไลน์จะถูกมองว่าเป็น “พื้นที่เปิด” ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเสรี แต่ในทางปฏิบัติ บรรยากาศของการสื่อสารที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง การโต้เถียงรุนแรง หรือการใช้ถ้อยคำโจมตีส่วนบุคคล อาจสร้างความรู้สึกไม่ปลอดภัยให้แก่ผู้ใช้งานบางกลุ่ม

จากการสัมภาษณ์ พบว่าผู้ให้ข้อมูลบางรายเลือกหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็น แม้จะมีความสนใจต่อประเด็นทางการเมือง เนื่องจากกังวลต่อการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งหรือการถูกโจมตี ดังคำกล่าวของผู้ให้สัมภาษณ์ว่า

> “บางทีเห็นคนทะเลาะกันแรงมาก ด่ากันไปมา เราเลยไม่อยากเข้าไปยุ่ง ดูเฉย ๆ ดีกว่า”
>
> (คุณเอ (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การตัดสินใจไม่แสดงความคิดเห็นไม่ได้เกิดจากความไม่สนใจทางการเมือง แต่เป็นการประเมินความเสี่ยงทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในวงสนทนาออนไลน์ เมื่อบรรยากาศเต็มไปด้วยความตึงเครียด บุคคลจำนวนหนึ่งจึงเลือกใช้กลยุทธ์ “การเฝ้าดูอย่างเงียบ ๆ” (silent observation) แทนการมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์

กล่าวได้ว่า บรรยากาศทางสังคมออนไลน์สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยยับยั้งการมีส่วนร่วม หากพื้นที่ดังกล่าวมีวัฒนธรรมการสื่อสารที่เปิดกว้าง เคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และเอื้อให้เกิดการถกเถียงอย่างสร้างสรรค์ ย่อมกระตุ้นให้ผู้ใช้งานกล้าแสดงออกมากขึ้น ในทางกลับกัน หากพื้นที่เต็มไปด้วยการใช้ถ้อยคำรุนแรง การแบ่งขั้วทางความคิด หรือการ “รุมวิจารณ์” (online shaming) ความรู้สึกปลอดภัยของผู้ใช้งานย่อมลดลง และส่งผลให้การมีส่วนร่วมถูกจำกัด

นอกจากนี้ ความรู้สึกปลอดภัยยังเชื่อมโยงกับการรับรู้ถึงผลกระทบระยะยาวของการแสดงความคิดเห็น เช่น ความกังวลว่าความคิดเห็นอาจถูกนำไปตีความผิด ถูกบันทึกไว้ถาวร หรือส่งผลต่อความสัมพันธ์ส่วนตัวและหน้าที่การงาน การรับรู้เช่นนี้ทำให้บางคนเลือกใช้ความระมัดระวังสูงและลดระดับการมีส่วนร่วมลง

ดังนั้น ปัจจัยด้านบรรยากาศทางสังคมและความรู้สึกปลอดภัยในการแสดงออกจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่กำหนดรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล กล่าวคือ แม้เทคโนโลยีจะเปิดพื้นที่ให้แสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง แต่หากสภาพแวดล้อมทางสังคมไม่เอื้ออำนวย ความกล้าในการแสดงออกของประชาชนย่อมลดลง และการมีส่วนร่วมอาจเหลือแค่บทบาทของผู้สังเกตการณ์มากกว่าผู้มีปฏิสัมพันธ์

4.3.4 ปัจจัยด้านลักษณะเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอข้อมูล

ลักษณะของเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอข้อมูลเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทของสื่อสังคมออนไลน์ที่ข้อมูลจำนวนมากแข่งขันกันเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้ใช้งาน เนื้อหาที่มีความกระชับ เข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่ไม่ซับซ้อน และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้รับสาร มักมีแนวโน้มกระตุ้นการติดตามและการมีปฏิสัมพันธ์ได้มากกว่าเนื้อหาที่มีลักษณะยาวหรือเป็นทางการเกินไป

จากการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนมุมมองดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า

> *“ถ้าเป็นคลิปสั้น ๆ อธิบายง่าย ๆ เราจะดูจนจบ แต่ถ้าเป็นบทความยาว ๆ ก็ไม่ค่อยอ่าน”*
>
> (คุณพลอย (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความนี้สะท้อนให้เห็นว่า รูปแบบการสื่อสารมีผลโดยตรงต่อพฤติกรรมการรับสาร กล่าวคือ เนื้อหาที่นำเสนอในรูปแบบวิดีโอสั้นหรืออินโฟกราฟิกที่เข้าใจง่าย มีแนวโน้มถูกบริโภคจนจบและอาจนำไปสู่การกดไลก์ แชร์ หรือแสดงความคิดเห็น ในขณะที่เนื้อหาที่มีความยาวหรือมีภาษาวิชาการมากเกินไป อาจทำให้ผู้รับสารเลือกเพียง “เลื่อนผ่าน” (scroll) โดยไม่เกิดการมีส่วนร่วมเพิ่มเติม

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนพลวัตของความสนใจในสื่อดิจิทัล ซึ่งความสนใจของผู้ใช้งานเป็นทรัพยากรที่มีจำกัด รูปแบบการนำเสนอที่สอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานแพลตฟอร์มจึงมีบทบาทสำคัญต่อการขยายขอบเขตการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ดังนั้น ลักษณะเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอจึงไม่ใช่เพียงประเด็นทางเทคนิคของการสื่อสาร แต่เป็นปัจจัยเชิงโครงสร้างที่กำหนดว่าใครจะเข้าถึงข้อมูล และใครจะก้าวจากการรับรู้ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่สาธารณะดิจิทัล

4.3.5 ปัจจัยด้านบทบาทของครอบครัวและเครือข่ายทางสังคม

นอกเหนือจากปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับสื่อดิจิทัลโดยตรงแล้ว งานวิจัยยังพบว่า ครอบครัวและเครือข่ายทางสังคมใกล้ชิดมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการรับรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่อาจไม่ได้เข้าถึงข้อมูลทางการเมืองผ่านสื่อออนไลน์ด้วยตนเอง

จากคำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลรายหนึ่ง ระบุว่า

> “ถ้ามีเลือกตั้งก็ฟังลูกหลานเขาเล่าให้ฟัง ว่าใครเป็นยังไง เพราะคนแก่ก็เข้าไปไม่เป็นหรอก ดูแต่ทีวี”
>
> (คุณประสาน (นามสมมติ), การสัมภาษณ์)

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า กระบวนการรับรู้ข้อมูลทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในพื้นที่ออนไลน์ แต่ยังเชื่อมโยงกับปฏิสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือข่ายทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่เป็น “ตัวกลาง” ในการคัดกรอง ตีความ และถ่ายทอดข้อมูลทางการเมือง

เครือข่ายสังคมใกล้ชิดสามารถส่งผลต่อทั้งทัศนคติและการตัดสินใจมีส่วนร่วมทางการเมือง ผ่านกลไกของความไว้วางใจ (trust) และความใกล้ชิดทางความสัมพันธ์ ข้อมูลที่ส่งผ่านจากบุคคลในครอบครัวมักได้รับความเชื่อถือมากกว่าข้อมูลจากแหล่งที่ไม่คุ้นเคย ส่งผลให้เครือข่ายดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการกำหนดจุดยืนหรือการตัดสินใจทางการเมือง

ดังนั้น การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลีจึงไม่ได้เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กับโซเชียลมีเดียเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลจากการทำงานร่วมกันของปัจจัยหลายมิติทั้งระดับปัจเจก สภาพแวดล้อมทางดิจิทัล และบริบททางสังคมใกล้ชิด

4.4 พลวัตและข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลี

4.4.1 พลวัตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่ดิจิทัล

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลีมีลักษณะเป็น “พลวัต” กล่าวคือ ไม่ได้คงที่หรือมีรูปแบบตายตัว หากแต่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ทางการเมือง ประเด็นสาธารณะที่กำลังเป็นกระแส และบริบททางสังคมในช่วงเวลานั้น ๆ

ในช่วงที่มีเหตุการณ์สำคัญ เช่น การเลือกตั้ง หรือประเด็นปัญหาที่กระทบต่อชีวิตประจำวันของประชาชนโดยตรง ระดับการติดตามข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ผู้ให้สัมภาษณ์บางรายระบุว่า ตนเองจะเข้าไปอ่านข้อมูลและติดตามความเคลื่อนไหวมากกว่าปกติ เมื่อรู้สึกว่าประเด็นดังกล่าว “เกี่ยวข้องกับตัวเอง” อย่างชัดเจน สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แต่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ถึงความสำคัญและความเร่งด่วนของสถานการณ์

นอกจากนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมยังมีความหลากหลาย ตั้งแต่การกดถูกใจ (like) การแชร์ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น ไปจนถึงการร่วมกิจกรรมหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่ม

สนทนาออนไลน์ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลจำนวนหนึ่งยังคงเลือกมีส่วนร่วมในระดับการรับรู้ข้อมูล หรือ “การติดตามอย่างเงียบ ๆ” มากกว่าการแสดงออกอย่างเปิดเผย ซึ่งสะท้อนถึงการประเมินต้นทุนและความเสี่ยงทางสังคมก่อนตัดสินใจแสดงจุดยืน แสดงให้เห็นว่า โซเชียลมีเดียทำหน้าที่เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลและการสื่อสารทางการเมืองที่รวดเร็ว แต่ระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมยังขึ้นอยู่กับปัจจัยเชิงบริบทและการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ

4.4.2 ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย

แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างกว้างขวาง แต่ผลการศึกษาพบว่าการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังเผชิญข้อจำกัดหลายประการ

ประการแรก คือ ข้อจำกัดด้านคุณภาพและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้ให้สัมภาษณ์บางรายแสดงความกังวลต่อข้อมูลที่ไม่ชัดเจนหรือมีเนื้อหาขัดแย้งกัน ทำให้เกิดความลังเลในการเชื่อหรือส่งต่อข้อมูล ส่งผลให้การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับการรับรู้มากกว่าการแสดงออก

ประการที่สอง คือ ข้อจำกัดด้านบรรยากาศทางสังคมออนไลน์ ดังที่ได้กล่าวในหัวข้อก่อนหน้า ความขัดแย้งและการโต้เถียงอย่างรุนแรงทำให้บางคนเลือกหลีกเลี่ยงการแสดงความคิดเห็นแม้จะมีความสนใจทางการเมืองก็ตาม

ประการที่สาม คือ ข้อจำกัดด้านทักษะและความมั่นใจในการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่อาจพึ่งพาการถ่ายทอดข้อมูลจากสมาชิกในครอบครัวมากกว่าการค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง ส่งผลให้บทบาทของพวกเขาในพื้นที่ออนไลน์มีลักษณะเป็นผู้รับสารมากกว่าผู้สร้างสาร

ประการสุดท้าย คือ ข้อจำกัดด้านเวลาและภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวัน ผู้ให้ข้อมูลบางรายระบุว่าการติดตามประเด็นการเมืองต้องใช้เวลาในการอ่านและทำความเข้าใจ ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบ ทำให้การมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ในรูปแบบที่ใช้เวลาน้อย เช่น การอ่านผ่าน ๆ หรือกดแสดงปฏิกิริยาเพียงเล็กน้อย

โดยสรุป แม้โซเชียลมีเดียจะเป็นพื้นที่ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในอำเภอบางพลีสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมทางการเมืองได้สะดวกขึ้น แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดหลายประการ ทั้งด้านข้อมูล บรรยากาศทางสังคม ทักษะดิจิทัล และบริบทชีวิตประจำวัน ซึ่งล้วนส่งผลต่อระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมในพื้นที่สาธารณะดิจิทัลอย่างมีนัยสำคัญ

บทที่ 5
สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ ลักษณะ และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย ตลอดจนวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมดังกล่าว ภายใต้กรอบแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่อธิบายว่าพฤติกรรมการมีส่วนร่วมเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในบุคคล ปัจจัยเชิงโครงสร้างทางสังคม และบริบทแวดล้อมทางการเมืองและวัฒนธรรมการสื่อสาร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาในบทที่ 4 แสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียของประชาชนในอำเภอบางพลีมีลักษณะหลากหลาย ตั้งแต่การรับรู้ข่าวสาร การแสดงปฏิกิริยาเชิงสัญลักษณ์ (เช่น การกดไลก์หรือแชร์) ไปจนถึงการแสดงความคิดเห็นและการถกเถียงในประเด็นสาธารณะ อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่อยู่ในรูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงรับรู้และเชิงปฏิสัมพันธ์ มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับการกำหนดวาระหรือขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบทที่ 2 ซึ่งมองว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่สะท้อนทั้ง “แรงจูงใจภายใน” และ “โอกาสเชิงโครงสร้าง” ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความสนใจทางการเมือง ความตระหนักรู้ในประเด็นสาธารณะ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง (political efficacy) และประสบการณ์ส่วนบุคคล มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจแสดงความคิดเห็น ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอก ได้แก่ บรรยากาศทางสังคม ความรุนแรงของการโต้เถียงในพื้นที่ออนไลน์ เครือข่ายทางสังคม และความรู้สึกปลอดภัยในการแสดงออก ล้วนมีอิทธิพลต่อระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมอย่างมีนัยสำคัญ

โดยเฉพาะประเด็น “บรรยากาศทางสังคมและความรู้สึกปลอดภัยในการแสดงออก” สอดคล้องกับแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ที่ชี้ให้เห็นว่า แม้สื่อออนไลน์จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงการสื่อสารทางการเมืองได้ง่ายขึ้น แต่คุณภาพของการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมของการสื่อสาร หากพื้นที่ออนไลน์มีลักษณะของความขัดแย้งรุนแรง การโจมตี หรือ

การแบ่งขั้วทางความคิด บุคคลจำนวนหนึ่งจะเลือกถอนตัวและลดระดับการมีส่วนร่วม เหลือเพียงบทบาทของผู้ติดตามหรือผู้สังเกตการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับการตัดสินใจของปัจเจกบุคคลตามกรอบการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนพลวัตของการมีส่วนร่วมที่ไม่คงที่ หากแต่แปรผันตามบริบทสถานการณ์ทางการเมืองและประเด็นสาธารณะในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่มองว่าการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเชิงพลวัต (dynamic process) มากกว่าพฤติกรรมที่ตายตัว กล่าวคือ เมื่อประเด็นใดมีความใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันหรือส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชน ระดับการมีส่วนร่วมมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขณะที่ในสถานการณ์ที่มีความอ่อนไหวสูงหรือเสี่ยงต่อความขัดแย้ง บุคคลจำนวนหนึ่งจะลดบทบาทของตนลง

โดยสรุป กรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้สามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียได้อย่างสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่อำเภอบางพลี

บทที่ 5 นำเสนอการสรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัย อภิปรายผลโดยเปรียบเทียบกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ เพื่อส่งเสริมการสร้างพื้นที่สาธารณะออนไลน์ที่มีคุณภาพ เอื้อต่อการแสดงความคิดเห็นอย่างปลอดภัย และสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระดับท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย

ผลการศึกษาพบว่า ในบริบทภาวะปกติที่ยังไม่ได้มีการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีผ่านโซเชียลมีเดียมีลักษณะหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่อยู่ในระดับการรับรู้ข่าวสารและการมีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ มากกว่าการมีบทบาทเชิงรุกในการกำหนดทิศทางหรือขับเคลื่อนประเด็นสาธารณะ

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ พบว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมที่ปรากฏอย่างชัดเจน ได้แก่ การติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ การกดแสดงความรู้สึก (like/react) การแชร์ข้อมูล การแสดงความคิดเห็นในบางประเด็น ตลอดจนการเข้าร่วมถกเถียงในกรณีที่ประเด็นนั้นเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันหรือส่งผลกระทบโดยตรง อย่างไรก็ตาม การแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยในประเด็นที่มีความอ่อนไหวหรือมีแนวโน้มก่อให้เกิดความขัดแย้งยังมีอยู่อย่างจำกัด

ทั้งนี้ เมื่อเข้าสู่ช่วงเวลาที่มีการเลือกตั้ง ระดับและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมผ่านโซเชียลมีเดียมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งระบุว่าในช่วงเวลาดังกล่าวจะติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับผู้สมัคร นโยบาย และความเคลื่อนไหวทางการเมืองมากกว่าปกติ รวมถึงมีการแชร์ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติและผลงานของผู้สมัครมากขึ้น โซเชียลมีเดียจึงกลายเป็นพื้นที่สำคัญในการรับรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลทางการเมือง อย่างไรก็ตาม แม้ระดับการมีส่วนร่วมจะเพิ่มขึ้นในเชิงความถี่ แต่รูปแบบส่วนใหญ่ยังคงอยู่ในลักษณะการปฏิสัมพันธ์เชิงออนไลน์ เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการแชร์ข้อมูล มากกว่าการรวมตัวหรือการริเริ่มกิจกรรมทางการเมืองในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ

ในด้านระดับความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม พบว่าประชาชนจำนวนหนึ่งเลือกมีบทบาทในฐานะ “ผู้ติดตามข่าวสาร” หรือ “ผู้สังเกตการณ์” มากกว่าการเป็นผู้แสดงความคิดเห็นเชิงรุก โดยเฉพาะเมื่อบรรยากาศในพื้นที่ออนไลน์มีลักษณะของการโต้เถียงรุนแรงหรือการแบ่งขั้วทางความคิดเห็น การตัดสินใจลดบทบาทของตนเองจึงเป็นกลไกหนึ่งในการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งหรือแรงกดดันทางสังคม

ในด้านช่องทางการสื่อสาร พบว่าโซเชียลมีเดียถูกใช้เป็นพื้นที่หลักในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ โดยเฉพาะเพจของหน่วยงานท้องถิ่น กลุ่มชุมชนออนไลน์ และเครือข่ายบุคคลใกล้ชิด อย่างไรก็ตาม การสื่อสารส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะการตอบสนองต่อข้อมูลที่มีอยู่แล้ว มากกว่าการริเริ่มตั้งประเด็นหรือจัดตั้งกิจกรรมทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มดังกล่าว

โดยสรุป การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในภาวะปกติของประชาชนในอำเภอบางพลีมีลักษณะเป็น “การมีส่วนร่วมเชิงรับรู้และเชิงปฏิสัมพันธ์” กล่าวคือ เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นภายใต้กรอบของข้อมูลและประเด็นที่มีอยู่แล้ว แม้ในช่วงเลือกตั้งระดับการมีส่วนร่วมจะเพิ่มสูงขึ้นในเชิงความถี่และความตื่นตัว แต่โดยภาพรวมยังคงมีข้อจำกัดในเชิงระดับและขอบเขตของอิทธิพลต่อกระบวนการทางการเมืองอย่างเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการมีส่วนร่วมที่มีพลวัตตามบริบทสถานการณ์ แต่ยังไม่พัฒนาไปสู่การกำหนดวาระหรือขับเคลื่อนเชิงโครงสร้างในระดับพื้นที่อย่างชัดเจน

5.1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย

ผลการศึกษาพบว่า ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีผ่านโซเชียลมีเดียไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นอิสระ หากแต่เป็นผลจากปัจจัยหลายมิติที่ทำงานร่วมกัน ทั้งในระดับบุคคลและระดับบริบทแวดล้อม

ในระดับปัจเจกบุคคล พบว่า ความสนใจทางการเมือง ความตระหนักถึงความเกี่ยวข้องของประเด็นทางการเมืองกับชีวิตประจำวัน ระดับความรู้ความเข้าใจในประเด็นสาธารณะ ตลอดจนความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น ล้วนส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วม ผู้ที่รับรู้ว่าประเด็นทางการเมืองส่งผลกระทบโดยตรงต่อชีวิตหรือชุมชนของตน มีแนวโน้มแสดงความคิดเห็นหรือมีปฏิสัมพันธ์มากกว่าผู้ที่มองว่าการเมืองเป็นเรื่องไกลตัว

ในด้านทักษะและความคุ้นเคยกับการใช้สื่อดิจิทัล พบว่า ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล การประเมินความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าว และความคล่องตัวในการใช้แพลตฟอร์ม มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่บางส่วนพึ่งพาข้อมูลจากลูกหลานหรือเครือข่ายใกล้ชิดมากกว่าการค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง

ในระดับบริบททางสังคม พบว่า บรรยากาศของการสื่อสารในพื้นที่ออนไลน์มีอิทธิพลอย่างชัดเจนต่อการตัดสินใจแสดงความคิดเห็น หากพื้นที่สนทนามีลักษณะเปิดกว้างและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ประชาชนมีแนวโน้มแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ในทางกลับกัน หากบรรยากาศมีความขัดแย้งรุนแรงหรือมีการโจมตีส่วนบุคคล ผู้ให้สัมภาษณ์จำนวนหนึ่งเลือกจำกัดบทบาทของตนเองเหลือเพียงการติดตามข่าวสาร

นอกจากนี้ ลักษณะเนื้อหาและรูปแบบการนำเสนอข้อมูลยังมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม โดยเนื้อหาที่กระชับ เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้รับสาร มีแนวโน้มกระตุ้นการติดตามและปฏิสัมพันธ์มากกว่าเนื้อหาที่ยาวหรือซับซ้อนเกินไป ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนว่าการมีส่วนร่วมไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจเพียงอย่างเดียว แต่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมการสื่อสารร่วมด้วย

โดยสรุป ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในอำเภอบางพลีเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในบุคคลกับปัจจัยภายนอกทางสังคมและเทคโนโลยี ซึ่งร่วมกันกำหนดขอบเขตและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในแต่ละบุคคล

5.1.3 พลวัตและข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลี

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในบริบทอำเภอบางพลีมีลักษณะเชิงพลวัต กล่าวคือ ระดับและรูปแบบการมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ประเด็นทางการเมือง และบรรยากาศทางสังคมในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เมื่อเกิดประเด็นที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประชาชนในพื้นที่ ระดับการติดตามข่าวสารและการแสดงความคิดเห็นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ขณะที่ในช่วงเวลาที่ไม่มีประเด็นเร่งด่วน การมีส่วนร่วมจะอยู่ในระดับการรับรู้ข้อมูลเป็นหลัก

อย่างไรก็ตาม แม้โซเชียลมีเดียจะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและแสดงความคิดเห็นได้อย่างสะดวก แต่ยังมีข้อจำกัดหลายประการที่ส่งผลต่อความลึกซึ้งของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความกังวลเกี่ยวกับความขัดแย้ง ความกลัวต่อการถูกวิพากษ์วิจารณ์หรือโจมตี ความไม่มั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล และความไม่แน่ใจในผลกระทบของการแสดงความคิดเห็นต่อความสัมพันธ์ทางสังคม

อีกทั้ง รูปแบบการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ เช่น การกดแสดงความรู้สึกหรือแชร์ข้อมูล มากกว่าการรวมตัวเพื่อจัดกิจกรรมหรือผลักดันข้อเสนอเชิงนโยบายอย่างเป็นระบบ สะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในพื้นที่ออนไลน์แม้จะมีความคล่องตัวและเข้าถึงง่าย แต่ยังมีข้อจำกัดในด้านการแปรเปลี่ยนเป็นการมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้าง

โดยภาพรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียในอำเภอบางพลีจึงมีลักษณะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดในเวลาเดียวกัน กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลและการแสดงความคิดเห็นในระดับหนึ่ง แต่ยังมีเงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนดขอบเขตของการแสดงออกและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วม

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “การใช้สื่อโซเชียลมีเดียกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” ไม่ได้เป็นเพียงการนำเสนอข้อค้นพบเชิงประจักษ์เกี่ยวกับระดับการใช้สื่อโซเชียลมีเดียและระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในพื้นที่ศึกษาเท่านั้น หากแต่เป็นการนำผลดังกล่าวมาวิเคราะห์และตีความในเชิงทฤษฎีภายใต้กรอบแนวคิดที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 ประกอบด้วย 1) แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ

ประชาชน 2) รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง 3) แนวคิดพลเมืองดิจิทัล 4) แนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล และ 5) รูปแบบการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในระบบการเมือง รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ

การอภิปรายผลในส่วนนี้มุ่งวิเคราะห์ว่า ข้อค้นพบจากพื้นที่ศึกษามีความสอดคล้องแตกต่าง หรือขยายความเข้าใจจากกรอบแนวคิดดังกล่าวในลักษณะใด โดยให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจทั้งในมิติ “พฤติกรรมการมีส่วนร่วม” และ “โครงสร้างการสื่อสารทางการเมือง” กล่าวคือ ไม่ได้พิจารณาเพียงว่าประชาชนมีส่วนร่วมมากหรือน้อย แต่พิจารณาด้วยว่าการมีส่วนร่วมนั้นเกิดขึ้นผ่านกลไกทางดิจิทัลในรูปแบบใด และตั้งอยู่ภายใต้เงื่อนไขของโครงสร้างสื่อ เทคโนโลยี และบริบททางสังคมการเมืองแบบใด

นอกจากนี้ การอภิปรายยังมุ่งทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับระบบการเมืองในฐานะความสัมพันธ์เชิงสถาบัน (institutional relationship) ที่ถูกปรับเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล กล่าวคือ สื่อโซเชียลมีเดียได้เข้ามาทำหน้าที่เป็น “พื้นที่สาธารณะใหม่” ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถรับรู้ข่าวสาร แสดงความคิดเห็น และแสดงออกทางการเมืองได้โดยไม่จำกัดอยู่เพียงช่องทางการเมืองแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม แม้เทคโนโลยีจะเอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมมากขึ้น แต่ระดับของอิทธิพลต่อการตัดสินใจทางการเมืองอาจยังขึ้นอยู่กับโครงสร้างอำนาจ ระบบตัวแทนทางการเมือง และระดับความพร้อมด้านทักษะดิจิทัลของประชาชนแต่ละกลุ่ม

ในบริบทของการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งมีความใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของประชาชน การใช้สื่อโซเชียลมีเดียจึงไม่ได้เป็นเพียงช่องทางการสื่อสารข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกที่มีศักยภาพในการกระตุ้นการตื่นตัวทางการเมือง สร้างเครือข่ายการสื่อสาร และขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมของประชาชนในประเด็นสาธารณะ ดังนั้น การนำผลการศึกษามาอภิปรายเชื่อมโยงกับแนวคิดทางทฤษฎี จึงช่วยให้สามารถทำความเข้าใจได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เกิดขึ้นในอำเภอบางพลีนั้นอยู่ในระดับใดของกรอบแนวคิดทางวิชาการ และสะท้อนพัฒนาการของการเมืองไทยในยุคดิจิทัลในมิติใดบ้าง

ด้วยเหตุนี้ การอภิปรายผลในหัวข้อนี้จึงเป็นการเชื่อมโยงข้อค้นพบกับกรอบแนวคิดในบทที่ 2 อย่างเป็นระบบ เพื่อวิเคราะห์ทั้งในมิติระดับการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วม การเป็นพลเมืองดิจิทัล การสื่อสารทางการเมืองผ่านเครือข่ายออนไลน์ และความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมออนไลน์กับการเมืองในโลกจริง เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบ ศักยภาพ และข้อจำกัดของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในบริบทสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

5.2.1 การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในฐานะพฤติกรรมที่เปลี่ยนผ่านภายใต้โครงสร้างดิจิทัล

ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในอำเภอบางพลีมีการติดตามข่าวสาร แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล และแสดงจุดยืนทางการเมืองผ่านสื่อโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่น ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการใช้สิทธิเลือกตั้งหรือการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบดั้งเดิม หากแต่ได้ขยายตัวเข้าสู่พื้นที่ดิจิทัลในฐานะพฤติกรรมทางการเมืองที่แทรกอยู่ในชีวิตประจำวัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพงศ์ หงษ์สูง และคณะ (2566) ที่พบว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีความตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการติดตามข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และการแลกเปลี่ยนข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ พระณัฐวุฒิ พันทะลี และคณะ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่าสื่อสังคมออนไลน์ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองสามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา อันเป็นผลจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศที่ “ย่อโลกให้เล็กลง” และทำให้การสื่อสารทางการเมืองแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของประชาชนมากยิ่งขึ้น

ในระดับสากล ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงอภิมานของ Boulianne (2015) ที่พบว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งในรูปแบบออนไลน์และออฟไลน์ แม้ว่าความสัมพันธ์ดังกล่าวจะอยู่ในระดับเล็กถึงปานกลางก็ตาม ตลอดจนสอดคล้องกับการศึกษาของ Gil de Zúñiga et al. (2012) ที่พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองบนแพลตฟอร์มดิจิทัลมีความเชื่อมโยงกับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในชีวิตจริง

ข้อค้นพบดังกล่าวยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Tilly (1995) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นแนวคิดเชิงนามธรรมที่ครอบคลุมกิจกรรมหลากหลายรูปแบบซึ่งส่งผลต่อระบบการเมือง และไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างทางการเมืองที่เป็นทางการเท่านั้น ขณะเดียวกัน Fox (2014) ได้เน้นย้ำว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นการกระทำโดยสมัครใจของพลเมืองที่เกี่ยวข้องกับระบบการเมืองในความหมายกว้าง ดังนั้น การแสดงความคิดเห็นหรือการแชร์ข้อมูลทางการเมืองผ่านสื่อโซเชียลมีเดียจึงสามารถถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ในเชิงแนวคิด

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในเชิงวิพากษ์ การมีส่วนร่วมที่ปรากฏในพื้นที่ดิจิทัลส่วนใหญ่มีลักษณะเป็น “การมีส่วนร่วมเชิงแสดงความคิดเห็น” มากกว่าการมีส่วนร่วมในระดับการกำหนดทิศทางนโยบายหรือการตัดสินใจเชิงโครงสร้าง ประเด็นนี้สะท้อนสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Boulianne (2015) ที่ชี้ว่าการใช้โซเชียลมีเดียแม้จะช่วยเพิ่มระดับการมีส่วนร่วม แต่ไม่ได้รับประกันว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางการเมืองโดยตรง กล่าวอีกนัยหนึ่ง แม้ว่าประชาชนจะสามารถแสดงออกได้อย่างกว้างขวางในสื่อออนไลน์ แต่ระดับของอิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจทางการเมืองอาจยังคงถูกกำหนดโดยโครงสร้างอำนาจและกลไกสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม

ในประเด็นนี้ แนวคิดของ Norris (2002) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของรูปแบบการมีส่วนร่วมจากการเมืองแบบสถาบันไปสู่รูปแบบที่หลากหลายและยืดหยุ่นมากขึ้น สามารถอธิบายข้อค้นพบได้ในระดับหนึ่ง กล่าวคือ การเมืองในยุคดิจิทัลเปิดพื้นที่ใหม่ให้พลเมืองเข้ามามีบทบาทผ่านภาคประชาสังคมและเครือข่ายออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของพื้นที่ดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างรัฐกับประชาชนจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญเสมอไป ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในเชิงรูปแบบมากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองดิจิทัลที่ได้ศึกษาไว้ในบทที่ 2 รวมถึงข้อเสนอของ ขวัญชนก อายุยืน และคณะ (2567) ที่เน้นย้ำถึงความสำคัญของทักษะการรู้เท่าทันสื่อและความรับผิดชอบทางดิจิทัล จะเห็นได้ว่าระดับการมีส่วนร่วมมีความสัมพันธ์กับทักษะ ความสามารถในการเข้าถึงข้อมูล และความเข้าใจในการใช้เทคโนโลยีของประชาชน กล่าวคือ ผู้ที่มีความพร้อมด้านดิจิทัลมักมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลมากกว่า ในขณะที่กลุ่มที่มีข้อจำกัดด้านการเข้าถึงหรือทักษะอาจถูกกันออกจากพื้นที่การสนทนาทางการเมืองโดยปริยาย ประเด็นนี้ยังสามารถเชื่อมโยงกับงานของ Thaneerat et al. (2022) ที่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา และรายได้ มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนมิติของ “ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล” ที่อาจส่งผลต่อระดับและคุณภาพของการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ หากทำความเข้าใจผ่านกรอบแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล การมีส่วนร่วมในสื่อโซเชียลมีเดียยังมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบเครือข่าย (networked communication) ซึ่งเอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มเชิงประเด็น (issue-based mobilization) มากกว่าการรวมกลุ่มเชิงสถาบัน ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Gil de Zúñiga et al. (2012) ที่

ชี้ให้เห็นถึงบทบาทของปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ในการกระตุ้นการเคลื่อนไหวเชิงประเด็น อย่างไรก็ตาม การมีส่วนร่วมลักษณะนี้อาจมีความต่อเนื่องต่ำและขึ้นอยู่กับกระแสหรือสถานการณ์เฉพาะหน้า ทำให้เกิดคำถามเชิงวิพากษ์ว่า การมีส่วนร่วมในโลกออนไลน์สามารถแปรเปลี่ยนเป็นพลังทางการเมืองที่ยั่งยืนได้มากน้อยเพียงใด

ดังนั้น ข้อค้นพบในประเด็นนี้จึงไม่ได้เพียงยืนยันว่า สื่อโซเชียลมีเดียมีบทบาทในการขยายพื้นที่การมีส่วนร่วมทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความซับซ้อนของความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยี โครงสร้างอำนาจ และพฤติกรรมของพลเมือง กล่าวคือ การมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัลเป็นทั้งโอกาสในการขยายพื้นที่สาธารณะ และในขณะเดียวกันก็ยังดำรงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่กำหนดขอบเขตของอิทธิพลทางการเมืองของประชาชน

ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีจึงสามารถตีความได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ของ “การเปลี่ยนผ่านเชิงรูปแบบ” มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ รูปแบบการแสดงออกทางการเมืองได้ปรับตัวตามบริบทดิจิทัล แต่โครงสร้างอำนาจทางการเมืองยังคงเป็นปัจจัยกำหนดระดับอิทธิพลที่แท้จริงของการมีส่วนร่วมดังกล่าว

5.2.2 รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง: จากการเมืองแบบตัวแทนสู่การมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย

ผลการศึกษาพบว่า แม้ประชาชนในอำเภอบางพลียังคงให้ความสำคัญกับการใช้สิทธิเลือกตั้งและการติดตามข่าวสารผ่านช่องทางสื่อหลัก แต่ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อโซเชียลมีเดียกลับมีบทบาทเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในรูปแบบของการแสดงความคิดเห็น การแชร์ข้อมูล การร่วมแสดงจุดยืนในประเด็นสาธารณะ และการติดตามความเคลื่อนไหวของนักการเมืองหรือหน่วยงานรัฐผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ วัชรพงศ์ หงษ์สูง และคณะ (2566) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้งหรือกิจกรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิม แต่ได้ขยายเข้าสู่พื้นที่ออนไลน์ซึ่งประชาชนสามารถแสดงออกและติดตามการทำงานของภาครัฐได้โดยตรง เช่นเดียวกับการศึกษาของ พระณัฐวุฒิ พันทะลี และคณะ (2565) ที่ระบุว่าสื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นช่องทางหลักในการติดตามข้อมูลข่าวสารและแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ทำให้การมีส่วนร่วมไม่ได้ผูกติดอยู่กับพื้นที่หรือเวลาแบบเดิมอีกต่อไป

เมื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิดรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ศึกษามีลักษณะผสมผสานระหว่างการมีส่วนร่วมทางอ้อมภายใต้ระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน กับการมีส่วนร่วมเชิงปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดิจิทัล กล่าวคือ แม้กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายยังคงดำเนินไปผ่านกลไกผู้แทน แต่ประชาชนสามารถแสดงความเห็น วิพากษ์ และตรวจสอบผ่านเครือข่ายออนไลน์ได้อย่างต่อเนื่อง

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแนวคิดของ Van Deth (2001) ที่เสนอว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมร่วมสมัยมีแนวโน้มขยายขอบเขตออกไปนอกกรอบสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม และครอบคลุมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกและการสื่อสารในพื้นที่สาธารณะมากขึ้น ในบริบทนี้ สื่อโซเชียลมีเดียจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมต่อระหว่างพลเมืองกับประเด็นทางการเมืองในลักษณะเครือข่าย (network-based participation) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Gil de Zúñiga, et al. (2012) ที่พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองในโลกออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการกระตุ้นการมีส่วนร่วมรูปแบบอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม แม้รูปแบบการมีส่วนร่วมจะมีความหลากหลายและเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ข้อค้นพบยังสะท้อนลักษณะของ “การมีส่วนร่วมเชิงรับรู้และแสดงความคิดเห็น” มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงกำหนดทิศทางหรือกำหนดนโยบาย ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ของ Boulianne (2015) ที่ชี้ว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ผลกระทบดังกล่าวไม่ได้แปลว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระดับสถาบันเสมอไป กล่าวคือ การแสดงความคิดเห็นหรือการแชร์ข้อมูลอาจก่อให้เกิดการรับรู้ร่วมในสังคม แต่ยังไม่จำเป็นต้องส่งผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายโดยตรง

ในอีกด้านหนึ่ง หากเชื่อมโยงกับแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัลที่ได้ทบทวนไว้ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายเอื้อให้เกิดการรวมกลุ่มเชิงประเด็น (issue-based engagement) มากกว่าการรวมกลุ่มผ่านองค์กรหรือพรรคการเมืองอย่างเป็นทางการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ Gil de Zúñiga et al. (2012) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวผ่านเครือข่ายออนไลน์มีลักษณะยืดหยุ่นและขับเคลื่อนตามประเด็นเฉพาะหน้า ขณะเดียวกัน งานของ วิสุทธิณี ธานีรัตน์ และคณะ (2565) ยังสะท้อนว่าระดับการมีส่วนร่วมมีความแตกต่างกันตามปัจจัยส่วนบุคคล ซึ่งอาจส่งผลต่อความต่อเนื่องและความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายในแต่ละกลุ่มประชากร

ลักษณะนี้มีข้อดีคือความยืดหยุ่นและการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว แต่ในขณะเดียวกันก็อาจมีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องและความยั่งยืนของการมีส่วนร่วม อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับแนวคิดความเป็นพลเมืองดิจิทัลของ ขวัญชนก อายุยืน และคณะ (2567) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมในพื้นที่ออนไลน์จำเป็นต้องอาศัยทักษะการรู้เท่าทันสื่อและความรับผิดชอบทางดิจิทัล เพื่อให้การมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายมีคุณภาพและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนหรือการบิดเบือนทางการเมือง

ดังนั้น รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ปรากฏในพื้นที่ศึกษา จึงสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการเมืองแบบตัวแทนที่เน้นกลไกสถาบัน ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายที่เน้นการสื่อสารและการแสดงออกของปัจเจกบุคคล อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านดังกล่าวไม่ได้หมายความว่าระบบการเมืองแบบตัวแทนจะลดบทบาทลง หากแต่เป็นการซ้อนทับกันของสองรูปแบบภายใต้บริบทการเมืองดิจิทัลร่วมสมัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มที่ปรากฏทั้งในงานวิจัยไทยและต่างประเทศข้างต้น

ด้วยเหตุนี้ ข้อค้นพบในประเด็นนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีไม่ได้หายไปหรืออ่อนตัวลง หากแต่ได้ปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับโครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย ซึ่งเปิดโอกาสให้เกิดการแสดงออกมากขึ้น แต่ยังคงต้องเผชิญกับข้อจำกัดเชิงโครงสร้างในระดับสถาบันทางการเมือง

5.2.3 พลเมืองดิจิทัลกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการศึกษาพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีมีความสัมพันธ์กับระดับการใช้สื่อโซเชียลมีเดียและความถี่ในการติดตามข่าวสารทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยกลุ่มที่มีการใช้งานแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างสม่ำเสมอ มีแนวโน้มแสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนข้อมูล และติดตามความเคลื่อนไหวทางการเมืองมากกว่ากลุ่มที่ใช้งานในระดับต่ำ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Boulianne (2015) ที่พบว่าการใช้สื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง แม้ระดับความสัมพันธ์จะอยู่ในช่วงเล็กถึงปานกลางก็ตาม ตลอดจนสอดคล้องกับ Gil de Zúñiga et al. (2012) ที่ชี้ว่าการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อการสื่อสารทางการเมืองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทั้งในโลกออนไลน์และออฟไลน์

ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายได้ผ่านกรอบแนวคิด “พลเมืองดิจิทัล” ที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 ซึ่งเน้นว่าความสามารถในการเข้าถึง เข้าใจ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยร่วมสมัย ประเด็นนี้สอดคล้องกับ ขวัญชนก อายุยืน และคณะ (2567) ที่เสนอว่าความเป็นพลเมืองดิจิทัลไม่ได้หมายถึงเพียงการเข้าถึงเทคโนโลยี แต่ครอบคลุมถึงทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ความรับผิดชอบ และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในบริบททางสังคมและการเมือง

แนวคิดพลเมืองดิจิทัลไม่ได้มองเทคโนโลยีเพียงในฐานะเครื่องมือ แต่มองว่าเทคโนโลยีเป็นโครงสร้างใหม่ของพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ที่กำหนดรูปแบบการสื่อสารทางการเมือง เมื่อพิจารณาผลการศึกษาในมิตินี้ จะเห็นได้ว่า สื่อโซเชียลมีเดียได้กลายเป็นพื้นที่กลางที่เชื่อมโยงข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นทางการเมืองเข้าด้วยกัน ทำให้ประชาชนสามารถมีบทบาทในกระบวนการสื่อสารทางการเมืองได้โดยไม่ต้องผ่านกลไกสถาบันแบบดั้งเดิม ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของ วัชรพงศ์ หงษ์สูง และคณะ (2566) ที่ชี้ว่าสื่อออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างความตื่นตัวทางการเมืองและเปิดช่องทางการสื่อสารระหว่างรัฐกับประชาชน

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสื่อดิจิทัลจะเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง แต่ข้อค้นพบยังสะท้อนความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มประชาชน ซึ่งสัมพันธ์กับปัจจัยด้านอายุ การศึกษา และความถี่ในการใช้สื่อออนไลน์ ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ วิสุทธิณี ธานีรัตน์ และคณะ (2565) ที่พบว่าปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าการเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยีไม่ได้เกิดขึ้นอย่างเท่าเทียมในทุกกลุ่มประชากร

ประเด็นดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า การเป็น “พลเมืองดิจิทัล” ไม่ได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติจากการมีบัญชีผู้ใช้ในแพลตฟอร์มออนไลน์ หากแต่ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ และความสามารถในการประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ พระณัฐวุฒิ พันทะลี และคณะ (2565) ที่เน้นว่าการมีส่วนร่วมผ่านสื่อออนไลน์ควรมาพร้อมกับความตระหนักรู้และการใช้สื่ออย่างเหมาะสม เพื่อไม่ให้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของข้อมูลที่คลาดเคลื่อนหรือการบิดเบือนทางการเมือง

เมื่อเชื่อมโยงกับแนวคิดการสื่อสารทางการเมืองดิจิทัล จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมในสื่อโซเชียลมีเดียมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางและแบบเครือข่าย (networked interaction) ซึ่งลดระยะห่างระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสารในระบบการเมือง อย่างไรก็ตาม แม้พื้นที่ดังกล่าวจะดูเหมือนเปิดกว้าง แต่ผลการวิเคราะห์ของ Boulianne (2015) และ Gil de Zúñiga et al. (2012)

ชี้ให้เห็นว่าการเข้าถึงและการมีอิทธิพลทางการเมืองยังขึ้นอยู่กับปัจจัยบริบทและโครงสร้างทางสังคมในแต่ละพื้นที่

ดังนั้น การอภิปรายในประเด็นนี้จึงชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลกับเงื่อนไขเชิงโครงสร้างทางสังคมและการเมือง กล่าวคือ การเป็นพลเมืองดิจิทัลไม่ใช่เพียงสถานะของผู้ใช้สื่อออนไลน์ หากแต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ต้องอาศัยทั้งทักษะ การตระหนักรู้ และพื้นที่ทางการเมืองที่เปิดกว้างเพียงพอให้การมีส่วนร่วมดังกล่าวมีความหมายในเชิงสาธารณะ

5.3 สรุปผลการอภิปราย

จากการอภิปรายผลทั้งสามประเด็นข้างต้น สามารถสังเคราะห์ภาพรวมได้ว่า การใช้สื่อโซเชียลมีเดียได้เข้ามามีบทบาทอย่างมีนัยสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนลักษณะและขอบเขตของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลี โดยเฉพาะในมิติของพฤติกรรมการรับรู้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และการสื่อสารเชิงเครือข่าย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนผ่านของการมีส่วนร่วมจากรูปแบบที่ยึดโยงกับกลไกสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม ไปสู่รูปแบบที่กระจายตัว ยืดหยุ่น และแทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล

อย่างไรก็ตาม เมื่อวิเคราะห์เชิงลึกผ่านกรอบแนวคิดที่ได้ทบทวนไว้ในบทที่ 2 จะเห็นได้ว่า การขยายตัวของพื้นที่ดิจิทัลหมายความว่าการกระจายอำนาจทางการเมืองจะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แม้ประชาชนจะสามารถเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และแสดงจุดยืนได้อย่างกว้างขวางมากขึ้น แต่ระดับของ “อิทธิพล” ต่อกระบวนการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจเชิงโครงสร้างยังคงถูกกำหนดโดยกลไกสถาบันทางการเมืองและโครงสร้างอำนาจที่ดำรงอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏมีลักษณะเป็นการเปลี่ยนผ่านเชิงรูปแบบ (form transformation) มากกว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง (structural transformation)

ในมิติของรูปแบบการมีส่วนร่วม ข้อค้นพบสะท้อนการซ้อนทับกันของการเมืองแบบตัวแทนกับการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่าย กล่าวคือ แม้กระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายยังดำเนินไปภายใต้ระบบตัวแทน แต่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นกลไกตรวจสอบ วิพากษ์ และสร้างการรับรู้ร่วมในระดับสาธารณะ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ช่วยเพิ่มพลวัตของการเมืองในระดับท้องถิ่น ทำให้ประเด็นสาธารณะสามารถถูกหยิบยกและถกเถียงได้รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม ความ

ต่อเนื่องและความยั่งยืนของการมีส่วนร่วมเชิงเครือข่ายยังคงเป็นข้อจำกัด เนื่องจากการเคลื่อนไหวมักผูกพันกับกระแสหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า มากกว่าการจัดตั้งในเชิงสถาบัน

ในอีกด้านหนึ่ง การอภิปรายยังชี้ให้เห็นว่า “พลเมืองดิจิทัล” เป็นเพียงผู้ใช้เทคโนโลยี หากแต่เป็นสถานะที่ต้องอาศัยทักษะ ความรู้ และความสามารถในการประเมินข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ ความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มประชาชนจึงสะท้อนให้เห็นถึงมิติของความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ซึ่งทำให้โอกาสในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะใหม่ไม่ได้กระจายอย่างเท่าเทียม แม้เทคโนโลยีจะเปิดโอกาสเชิงโครงสร้าง แต่การแปรเปลี่ยนโอกาสดังกล่าวให้เป็นพลังทางการเมืองที่มีความหมาย ยังต้องอาศัยทั้งทุนทางสังคม ความสนใจทางการเมือง และเงื่อนไขเชิงสถาบันที่เอื้ออำนวย

เมื่อสังเคราะห์ในภาพรวมจะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในอำเภอบางพลีในยุคดิจิทัลจึงเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสามมิติสำคัญ ได้แก่ (1) ศักยภาพของเทคโนโลยีดิจิทัลในการขยายพื้นที่สาธารณะ (2) รูปแบบการสื่อสารแบบเครือข่ายที่เอื้อให้เกิดการแสดงออกและการรวมกลุ่มเชิงประเด็น และ (3) โครงสร้างอำนาจทางการเมืองที่ยังคงกำหนดขอบเขตของอิทธิพลและการตัดสินใจเชิงนโยบาย การเมืองดิจิทัลจึงแทนที่การเมืองแบบตัวแทนหากแต่ดำรงอยู่ในลักษณะของการซ้อนทับและปฏิสัมพันธ์กัน

ด้วยเหตุนี้ ข้อค้นพบจากงานวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นทั้ง “ศักยภาพ” และ “ข้อจำกัด” ของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในสังคมดิจิทัลร่วมสมัย กล่าวคือ แม้พื้นที่ออนไลน์จะเพิ่มโอกาสในการแสดงออกและการสื่อสาร แต่การยกระดับการมีส่วนร่วมให้มีผลเชิงโครงสร้างจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขเพิ่มเติม ทั้งในด้านการพัฒนาทักษะพลเมืองดิจิทัล การเปิดพื้นที่เชิงสถาบันที่แท้จริง และการปรับตัวของระบบการเมืองให้รองรับรูปแบบการมีส่วนร่วมที่หลากหลายมากขึ้น

สรุปได้ว่า การใช้สื่อโซเชียลมีเดียกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในอำเภอบางพลีเป็นปรากฏการณ์ของการปรับตัวทางการเมืองภายใต้บริบทดิจิทัล ซึ่งสะท้อนพัฒนาการของการเมืองไทยในยุคเครือข่าย แต่ในขณะเดียวกันก็เผยให้เห็นถึงความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ยังคงต้องได้รับการพิจารณาอย่างรอบด้านในเชิงนโยบายและเชิงทฤษฎีต่อไป

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปปฏิบัติ

1. พัฒนากลไกเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมออนไลน์กับกระบวนการตัดสินใจเชิงนโยบายในระดับท้องถิ่น กล่าวคือ หน่วยงานท้องถิ่นควรออกแบบกลไกที่สามารถเชื่อมโยงความคิดเห็นในสื่อโซเชียลมีเดียเข้าสู่กระบวนการพิจารณาเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การจัดระบบรับฟังความคิดเห็นออนไลน์อย่างเป็นทางการ การสรุปประเด็นข้อเสนอจากแพลตฟอร์มดิจิทัลเข้าสู่วาระการประชุมสภาท้องถิ่น หรือการจัดเวทีสาธารณะควบคู่ทั้งออนไลน์และออฟไลน การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยลดช่องว่างระหว่าง “พื้นที่สื่อสาร” กับ “พื้นที่ตัดสินใจ” และทำให้การมีส่วนร่วมในโลกดิจิทัลมีความหมายเชิงสถาบันมากยิ่งขึ้น
2. ส่งเสริมทักษะพลเมืองดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อทางการเมือง โดยให้หน่วยงานท้องถิ่น สถานศึกษา และองค์กรภาคประชาสังคมควรร่วมกันพัฒนาโครงการเสริมสร้างทักษะพลเมืองดิจิทัล เช่น การอบรมการรู้เท่าทันข่าวสารทางการเมือง การประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ในพื้นที่ออนไลน์
3. พัฒนาระบบสื่อสารสาธารณะของหน่วยงานท้องถิ่นให้มีความโปร่งใสและโต้ตอบได้ เนื่องจากสื่อโซเชียลมีเดียเป็นช่องทางหลักที่ประชาชนใช้ติดตามข่าวสารทางการเมือง หน่วยงานท้องถิ่นควรพัฒนาช่องทางดิจิทัลของตนให้เป็นพื้นที่สื่อสารแบบสองทาง (two-way communication) มากกว่าการเผยแพร่ข้อมูลฝ่ายเดียว เช่น การตอบข้อซักถามอย่างสม่ำเสมอ การจัดกิจกรรมถาม–ตอบออนไลน์ หรือการรายงานความคืบหน้าของโครงการในรูปแบบที่เข้าใจง่าย

5.4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมออนไลน์กับพฤติกรรมทางการเมืองในโลกจริงในอนาคตควรศึกษาต่อว่า การแสดงความคิดเห็นหรือการสื่อสารทางการเมืองในโลกออนไลน์มีผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองในโลกจริง เช่น การเข้าร่วมเวที

สาธารณะ การรวมกลุ่มเคลื่อนไหว หรือการใช้สิทธิเลือกตั้ง มากน้อยเพียงใด เพื่อทำความเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างสองพื้นที่อย่างเป็นระบบ

2. ขยายพื้นที่ศึกษาเพื่อเปรียบเทียบบริบทท้องถิ่นที่แตกต่างกัน การศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นเฉพาะอำเภอบางพลี ซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งเมืองและมีการเข้าถึงเทคโนโลยีค่อนข้างสูง งานวิจัยในอนาคตควรขยายไปยังพื้นที่ชนบทหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทอื่น เพื่อเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมและบทบาทของสื่อดิจิทัลภายใต้บริบททางเศรษฐกิจ สังคม และโครงสร้างพื้นฐานที่แตกต่างกัน
3. ใช้วิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) เพื่อเพิ่มความครอบคลุมและความน่าเชื่อถือของข้อมูล จะช่วยให้เข้าใจแรงจูงใจ ความหมาย และบริบทเชิงประสบการณ์ของผู้ตอบได้ลึกซึ้งมากขึ้น ขณะเดียวกัน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติขั้นสูงอาจช่วยอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กนกรัตน์ เลิศชูสกุล. (2567). ผลกระทบ ผลสะเทือน และสิ่งที่ตามมา ขบวนการเคลื่อนไหวคนรุ่นใหม่ ปี 2563-2564 ต่อการเมืองและสังคมไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, *54*(2)

กิติมา สุรสนธิ. (2548). ความรู้ทางการสื่อสาร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ขวัญชนก อายุยืน, อุษา งามมีศรี และ สมใจ สืบเสาะ (2567). ความเป็นพลเมืองดิจิทัลในประเทศไทย. *Journal of Modern Learning Development*, *9*(5).

บ้านเมือง. (2566). ผลการเลือกตั้ง จ.สมุทรปราการ “ก้าวไกล” กวาดเรียบ 8 เขต. https://www.banmuang.co.th/news/region/328906

บุญชิรา ภู่ชนะจิต. (2566). สื่อสังคมออนไลน์ต่อการรณรงค์ทางการเมือง. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์* *8*(2).

พระณัฐวุฒิ พันทะลี, พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, พระครูวินัยธรวรชัด ปยุตฺโต, ชนาธิป ศรีโท. (2565). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านสื่อสังคมออนไลน์. *วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, *2*(1).

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2566). การเมือง’ หลังเลือกตั้ง 66 การเปลี่ยนแปลงกับ ‘พลังสื่อโซเชียล. https://tu.ac.th/thammasat-070666-politics-after-the-election

วัชรพงศ์ หงษ์สูง วันชัย สุขตาม และจิรายุ ทรัพย์สิน. (2566). สื่อสังคมออนไลน์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนไทย. *วารสารคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสร้างสรรค์*, *1*(1).

สุรศักดิ์ ศรีธรรมกุล, และ นฤมล อนุสนธิ์พัฒน์. (2568). พลังโซเชียลมีเดียกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในปัจจุบัน. *วารสารปัญญา. 31*(1).

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2561). การมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานจังหวัดสมุทรปราการ. (มปป.). เขตปกครองและประชากร. https://www.samutprakan.go.th/%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%95%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%A5%E0%B8%B0%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%81%E0%B8%A3/?utm_source=chatgpt.com

Alodat, A. M., Al-Qora’n, L. F., & Abu Hamoud, M. (2023). Social media platforms and political participation: A study of Jordanian youth engagement. *Social Sciences*, 12(7), 402.

Barnes, S. H., Kaase, M., Allerbeck, K. R., Farah, B. G., Heunks, F., Inglehart, R., Jennings, M. K., Klingemann, H. D., Marsh, A., & Rosenmayr, L. (1979). *Political action: Mass participation in five Western democracies*. Sage Publications.

BBC News. (2023). เลือกตั้ง 2566 : โจทย์ก้าวไกล “บริหารชัยชนะ” 14 ล้านเสียง https://www.bbc.com/thai/articles/cd1rvvl9ly6o

Bennett, W. L., & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, *15*(5), 739 – 768.

Boulianne, S. (2015). Social media use and participation: A meta-analysis of current research. *Information, Communication & Society*, *18*(5), 524–538.

Chadwick, A. (2017). *The hybrid media system: Politics and power*. Oxford University Press.

Dahlgren Peter. (2014). The political web: Media, participation and alternative democracy. *Politologicky Casopis/czech Journal of Political Science*, *2*.

Fox, S. (2014). Is it time to update the definition of political participation? Political participation in Britain: The decline and revival of civic culture. *Parliamentary Affairs*, *67*(2), 495–505.

Gil de Zúñiga, H., Jung, N. & Valenzuela, S. (2012). Social media use for news and individuals' social capital, civic engagement and political participation. *Journal of Computer-mediated communication*, *17*(3).

Loader, B. D. & Mercea, D. (2011). Networking democracy? Social media innovations and participatory politics. *Information, Communication & Society*, *14*(6), 757–769.

Loader, B. D., Vromen, A., & Xenos, M. A. (2014). The networked young citizen: Social media, political participation and civic engagement. *Information, Communication & Society, 17*(2), 143–150. https://doi.org/10.1080/1369118X.2013.871571

Mossberger, K., Tolbert, C. J. & McNeal, R. S.,. (2007). *Digital citizenship: The Internet, society, and participation*. MIt Press.

Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ragnedda, M. & Muschert, G. W.,. (2013). *The digital divide*. Florence, KY: Routledge.

Richardson, J., & Milovidov, E. (2021). *Digital citizenship education handbook*. Council of Europe.

Taneerat, W., Dongnadeng, H. A., Kongplod, W. W., Srisanoy, P. P., Senghor, P. P., Phetlek, T. & Yongjeen, K. K.,. (2022). Social Media Usage Behavior and the Political Participation of the Elderly in Mueang Trang District. *Local Administration Journal*, *15*(4), 389–406.

Tilly, C. (1995). *Popular Contention in Great Britain 1758–1834*. Cambridge, MA: Harvard University.

Van Deth, J. W. (2001). *Studying political participation: Towards a theory of everything?* Joint Sessions of Workshops of the European Consortium for Political Research, Grenoble, France.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

แนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึก
ประเด็นการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดีย
ในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

กลุ่มที่ 1 กลุ่มตัวแทนพรรคการเมืองและนักการเมืองท้องถิ่น

ประเด็นหลัก

1) บทบาทของพรรคการเมืองและนักการเมืองในการใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสื่อสารนโยบายและสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชน
2) กลยุทธ์หรือวิธีการที่ใช้ในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดีย
3) วิธีการรับฟังความคิดเห็นและตอบสนองต่อประชาชนผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์
4) ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อการเมืองท้องถิ่น
5) แนวทางหรือข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านสื่อออนไลน์

คำถามอุ่นเครื่อง (Warm up question)

ท่านมี**<u>บทบาททางการเมือง</u>**อย่างไรในเขตพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

คำถามเฉพาะ (Focus question)

1) ท่านมีความเห็นอย่างไรต่อการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อสื่อสารนโยบายหรือสร้างการมีส่วนร่วมกับประชาชนในปัจจุบัน
2) ท่านคิดว่าการใช้สื่อสื่อโซเชียลมีเดียช่วยให้ประชาชนเข้าถึงนโยบายและกิจกรรมทางการเมืองได้มากน้อยเพียงใด ยกตัวอย่างประสบการณ์ที่ผ่านมา
3) ท่านหรือพรรคการเมืองของท่านมีกลยุทธ์หรือใช้วิธีใดในการสื่อสารและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่
4) ยกตัวอย่างกิจกรรมหรือรูปแบบการสื่อสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดียที่ท่านหรือพรรคการเมืองของท่านประสบความสำเร็จในการสื่อสารต่อประชาชน
5) ท่านคิดว่า การสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลมีเดียมีความสำคัญในยุคปัจจุบันหรือไม่อย่างไร

6) ท่านคิดว่า ประชาชนในพื้นที่อำเภอบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ มีการตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมจากการสื่อโซเชียลมีเดียมากน้อยเพียงใด แตกต่างจากที่ผ่านมาหรือไม่อย่างไร อธิบายหรือเล่าประสบการณ์ฯ
7) ท่านหรือพรรคการเมืองของท่าน ใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการรับฟังหรือสื่อสารเพื่อชี้แจงหรือแก้ไขปัญหาร่วมกับประชาชนหรือไม่ หากใช้กรุณาเล่าการสื่อโซเชียลมีเดียในประเด็นดังกล่าว
8) ท่านหรือพรรคการเมืองของท่าน พบปัญหา อุปสรรค หรือข้อจำกัดในบ้างในการสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผ่านโซเชียลในพื้นที่อำเภอบางพลีจังหวัดสมุทรปราการ
9) ผลลัพธ์จากการใช้สื่อโซเชียลมีเดียของท่านหรือพรรคการเมืองของท่านจากการเลือกตั้งหรือกิจกรรมทางการเมืองที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ยกตัวอย่างผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

คำถามปิดท้าย (Ending question)

ท่านมีข้อเสนอแนะต่อใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่อย่างไร และท่านคิดว่าผู้วิจัยควรสัมภาษณ์บุคคลใดเพิ่มเติมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ครั้งนี้

กลุ่มที่2 กลุ่มประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอบางพลีโดยออกแบบประเด็นคำถามหลัก ดังนี้

ประเด็นหลัก

1) พฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมือง เช่น การติดตาม แสดงความคิดเห็น แชร์ข้อมูล หรือเข้าร่วมกลุ่ม/เพจ
2) ประสบการณ์การใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง
3) มุมมองเกี่ยวกับสื่อโซเชียลมีเดียต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่

คำถามอุ่นเครื่อง (Warm up question)

ท่านใช้สื่อโซเชียลมีเดียใดบ้างในการติดตามกิจกรรมทางการเมือง

คำถามเฉพาะ (Focus question)

1) ท่านเคยแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นสาธารณะ หรือแชร์ข้อมูลทางการเมืองผ่านโซเชียลมีเดียหรือไม่ กรุณาเล่าประสบการณ์
2) ท่านเคยเข้าร่วมกลุ่มหรือเพจที่เกี่ยวข้องกับการเมืองท้องถิ่นหรือไม่ หากเคย เคยเข้าเพจใด และบทบาทของท่านในกลุ่ม/เพจนั้นเป็นอย่างไร
3) ท่านเคยใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง เช่น การลงคะแนนเสียงออนไลน์การแสดงความคิดเห็น หรือเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมของหน่วยงานรัฐหรือพรรคการเมืองหรือไม่
4) ในความคิดเห็นของท่าน พื้นที่อำเภอบางพลีมีการใช้สื่อโซเชียลมีเดียในการสร้างการส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองได้มากน้อยเพียงใด แตกต่างจากที่ผ่านมาอย่างไร
5) ท่านคิดว่าการใช้โซเชียลมีเดียช่วยให้คนในพื้นที่เข้าถึงกิจกรรมทางการเมืองในพื้นที่หรือกิจกรรมการเมืองระดับประเทศได้ง่ายขึ้นหรือไม่อย่างไร
6) ยกตัวอย่างข้อดีข้อเสีย หรือข้อจำกัดที่ท่านเคยมีประสบการณ์ในการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง

คำถามปิดท้าย (Ending question)

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไรต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้สื่อโซเชียลมีเดียเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมทางการเมืองในพื้นที่ให้ท่านหรือประชาชนในพื้นที่เข้าถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายมนัสชนะพล คงน้ำจืด
วัน เดือน ปีเกิด	2 เมษายน พ.ศ. 2518
ที่อยู่ปัจจุบัน	233/62 หมู่บ้านเซนโทรบางบอน 4 ซ. 5 เขตบางบอน แขวงบางบอน กรุงเทพมหานคร 10150
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี รัฐศาสตร์บัณฑิต
ที่ทำงาน	บจก. ไทยสกายชัตเตอร์แอนด์คอนสตรั๊คชั่น